

Przetwarzanie sygnałów

Paweł Strumiłło

<http://eletel.p.lodz.pl/pstrumil/>

pokój 322

pawel.strumillo@p.lodz.pl

Anna Borowska-Terka

<http://eletel.p.lodz.pl/>

pokój 309

anna.borowska-terka@p.lodz.pl

Marek Kociński

<http://eletel.p.lodz.pl/>

pokój 218

marek.kocinski@p.lodz.pl

Zakład Elektroniki Medycznej
Instytut Elektroniki PŁ

Forma zajęć i zaliczenie

- Wykłady i ćwiczenia 30 godz.
- Laboratorium i projekt 30 godz.

-
- Kolokwium waga: 0.5
  - Projekt i raport waga: 0.5

Literatura

- Notatki wykładowe (*.pdf):
<http://www.eletel.p.lodz.pl/pstrumil/>
- R.G. Lyons, „*Wprowadzenie do cyfrowego przetwarzania sygnałów*”, WKŁ, Warszawa, 1999.
- T. P. Zieliński, „*Od teorii do cyfrowego przetwarzania sygnałów*”, AGH, Kraków, 2002.
- D.C. Reddy, *Biomedical signal processing: principles and techniques*, Tata McGraw Hill education Private Limited, 2005.
- „The Scientist and Engineer's Guide to Digital Signal Processing”, Steven W. Smith: www.DSPguide.com

Zakres tematyczny przedmiotu

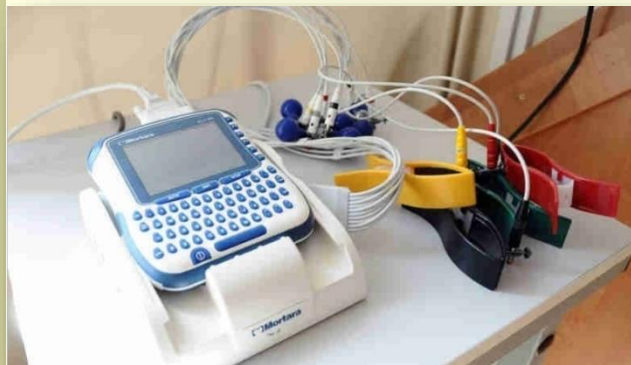
Podstawy przetwarzania sygnałów:

- Sygnały i ich modele (np. deterministyczne i losowe)
- Reprezentacja widmowa sygnałów
- Próbkowanie oraz przetwarzanie A/C i C/A sygnałów
- Filtracja cyfrowa sygnałów biologicznych
- Metody kompresji sygnałów

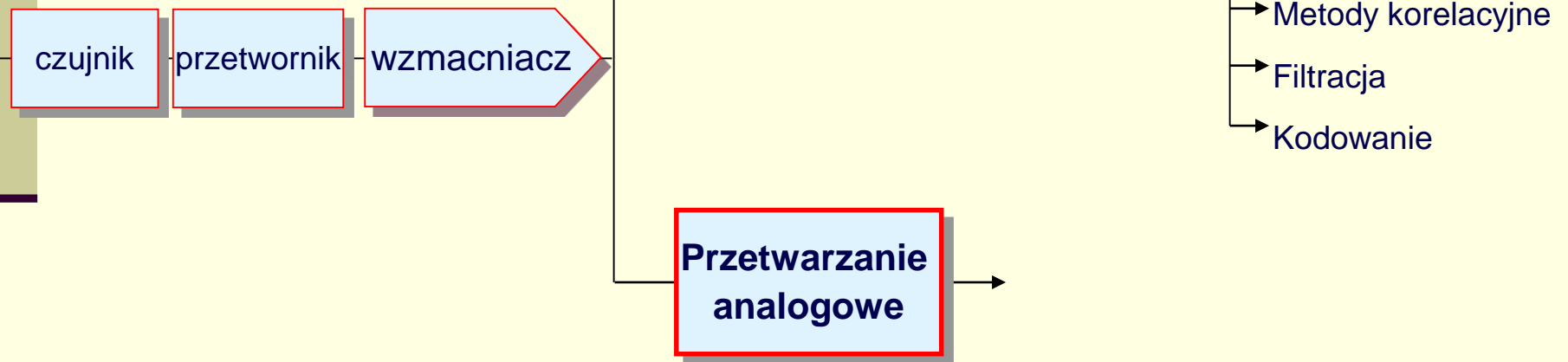
Elementy analizy sygnałów:

- Sygnały biologiczne – geneza, klasyfikacja i własności
- Pomiary sygnałów biologicznych (wzmacniacze pomiarowe, zakłócenia)
- Analiza sygnałów biologicznych (detekcja, klasyfikacja, ...)
- Przykładowe systemy i programy analizy sygnałów biologicznych

System przetwarzania sygnału

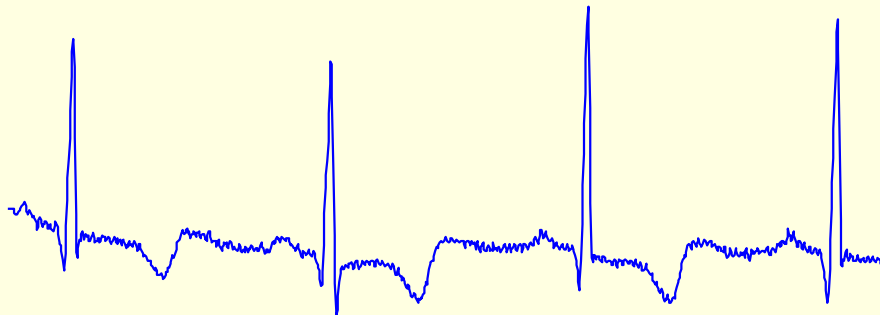

Mortara

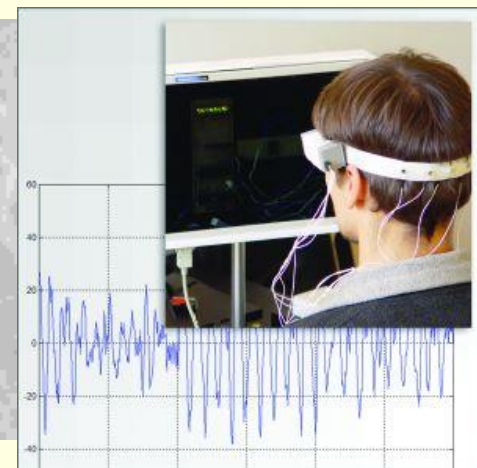
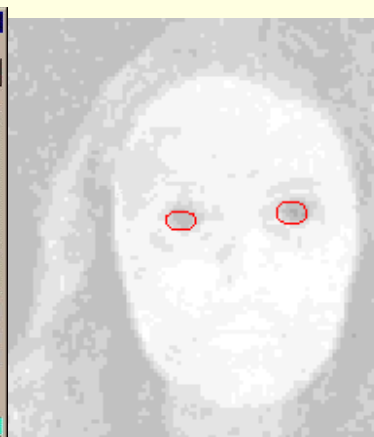
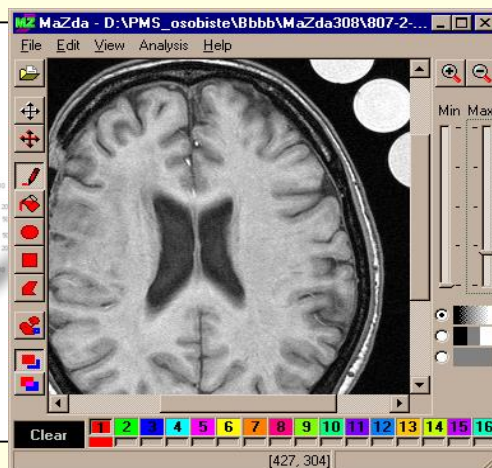
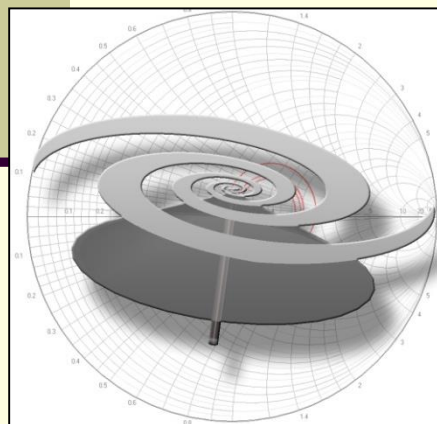
Ćwiczenia i laboratorium

- Materiał wykładowy ilustrowany przykładowymi ćwiczeniami z przetwarzania i analizy sygnałów biologicznych
- Wykonanie samodzielnego projektu z zakresu przetwarzania/analizy sygnałów biologicznych

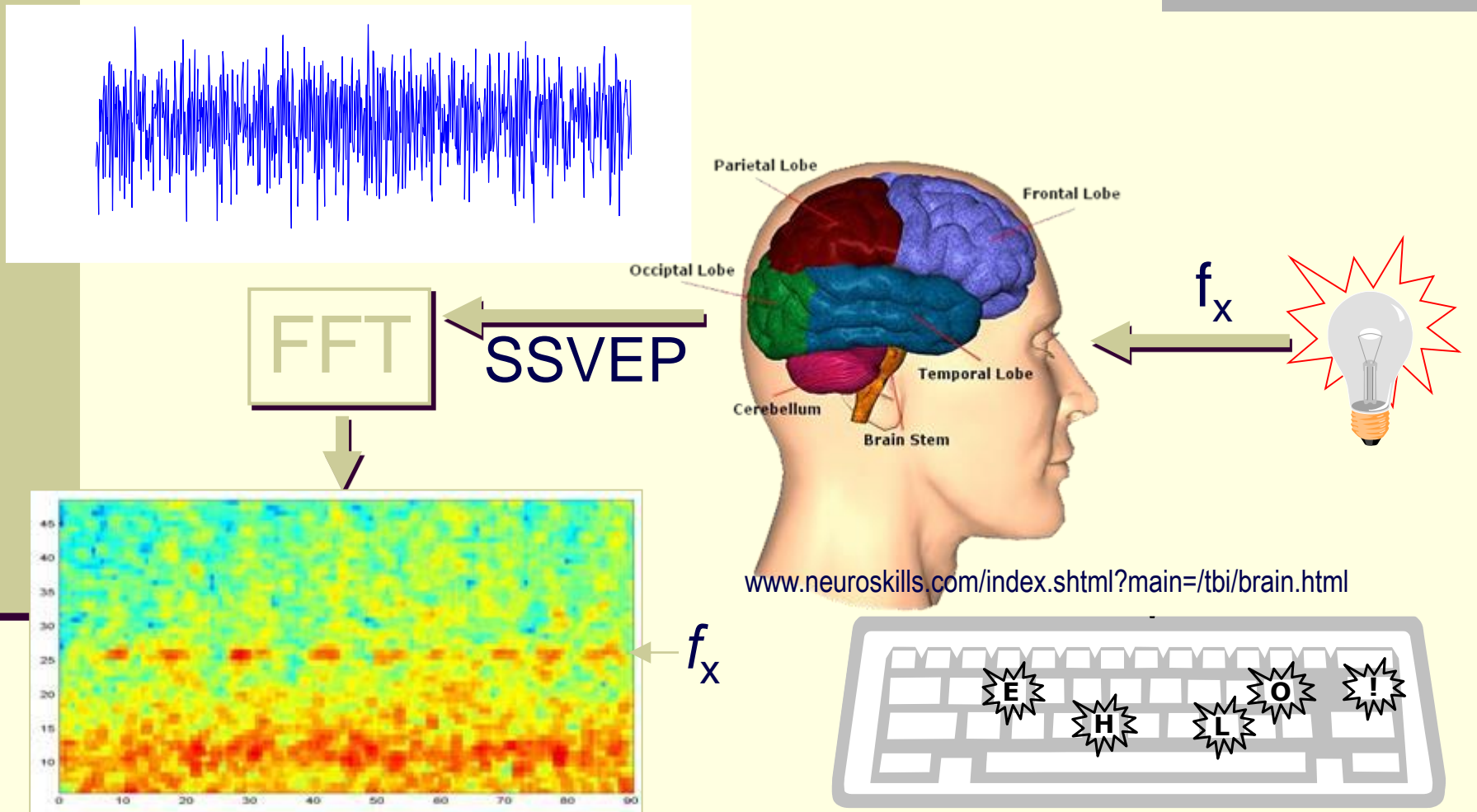

Instytut Elektroniki

- ❑ Elektronika medyczna (przetwarzanie sygnałów i analiza obrazów), interfejsy człowiek-komputer
- ❑ Układy elektroniczne i termografia komputerowa
- ❑ Telekomunikacja

Interfejs mózg-komputer

Interfejs mózg-komputer

Czas rozpoznania:
3-5 s

dr Marcin Byczuk

Analiza sygnału EKG

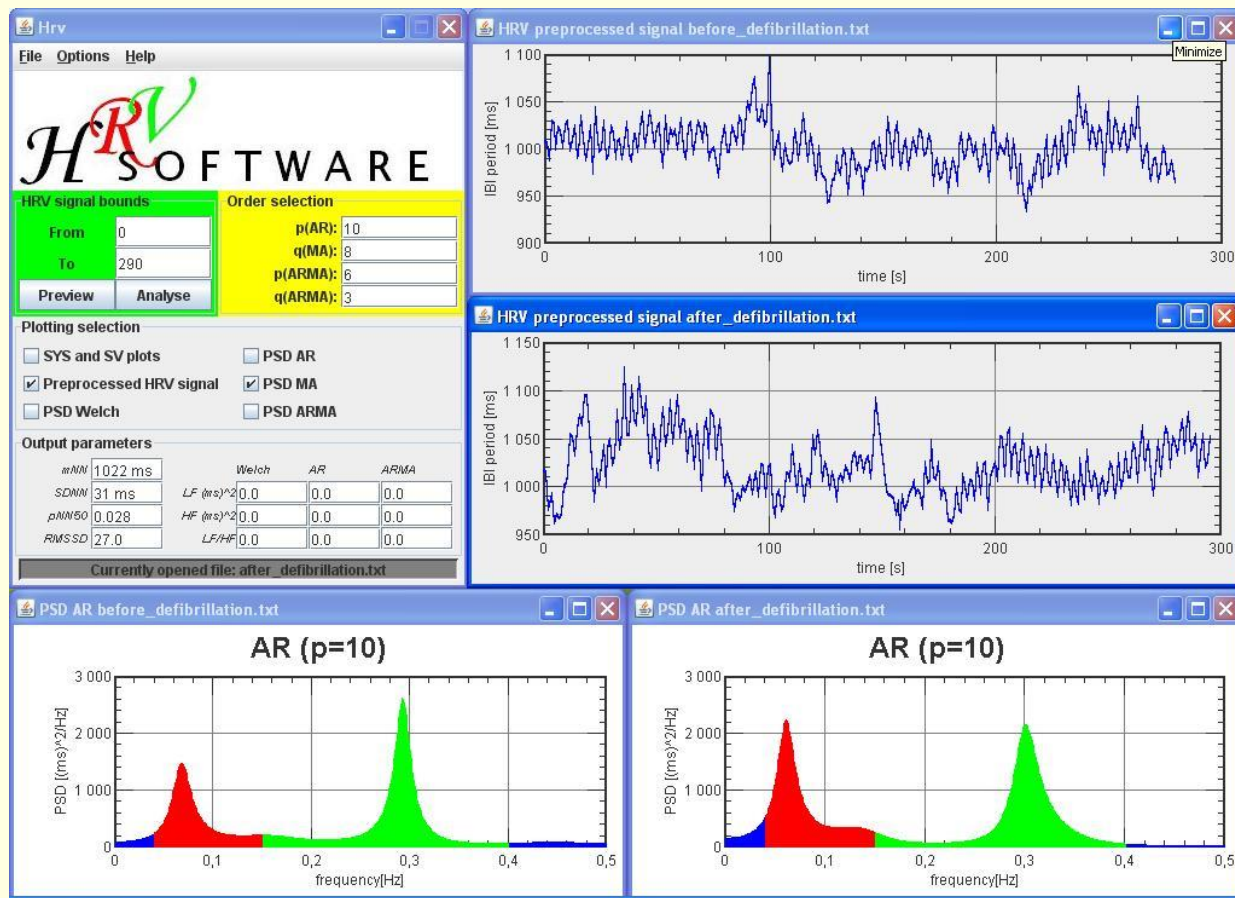
Dr Krzysztof Kudryński –

„HRV analysis”

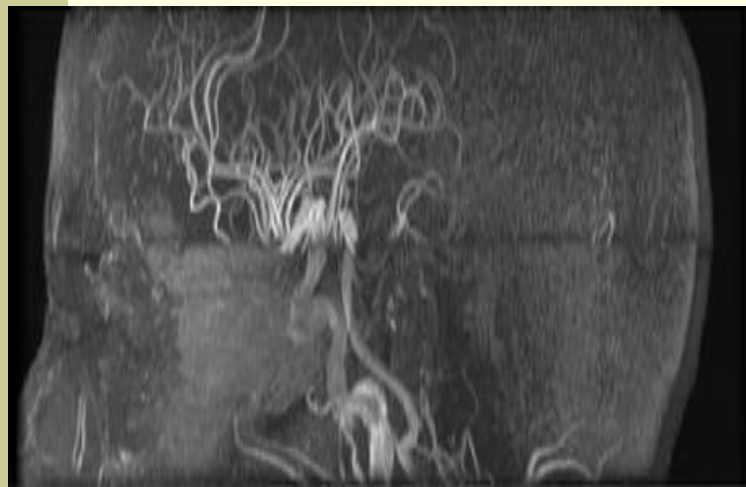
Praca dyplomowa

I miejsce w konkursie

SEP

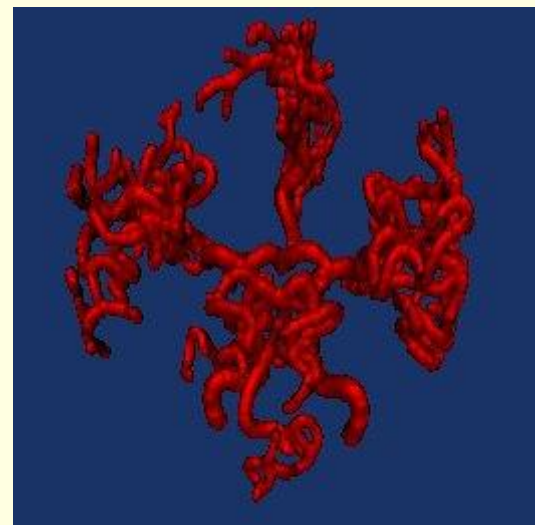
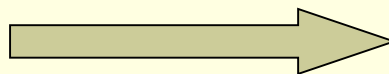

Modelowanie naczyń krwionośnych

Rekonstrukcja
trójwymiarowa obrazów
tomograficznych MRI

Segmentacja
obrazu

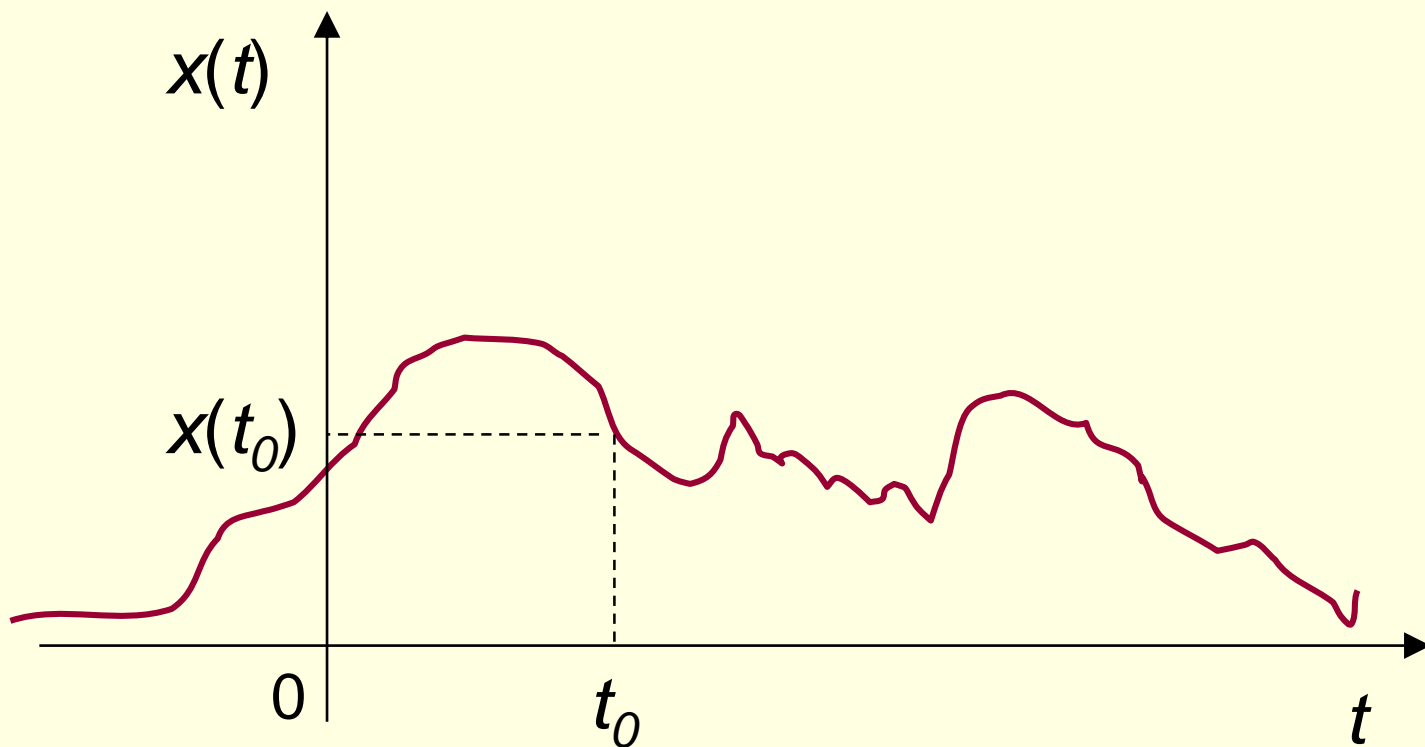

Model geometryczny
naczyń

mgr Marek Kociński

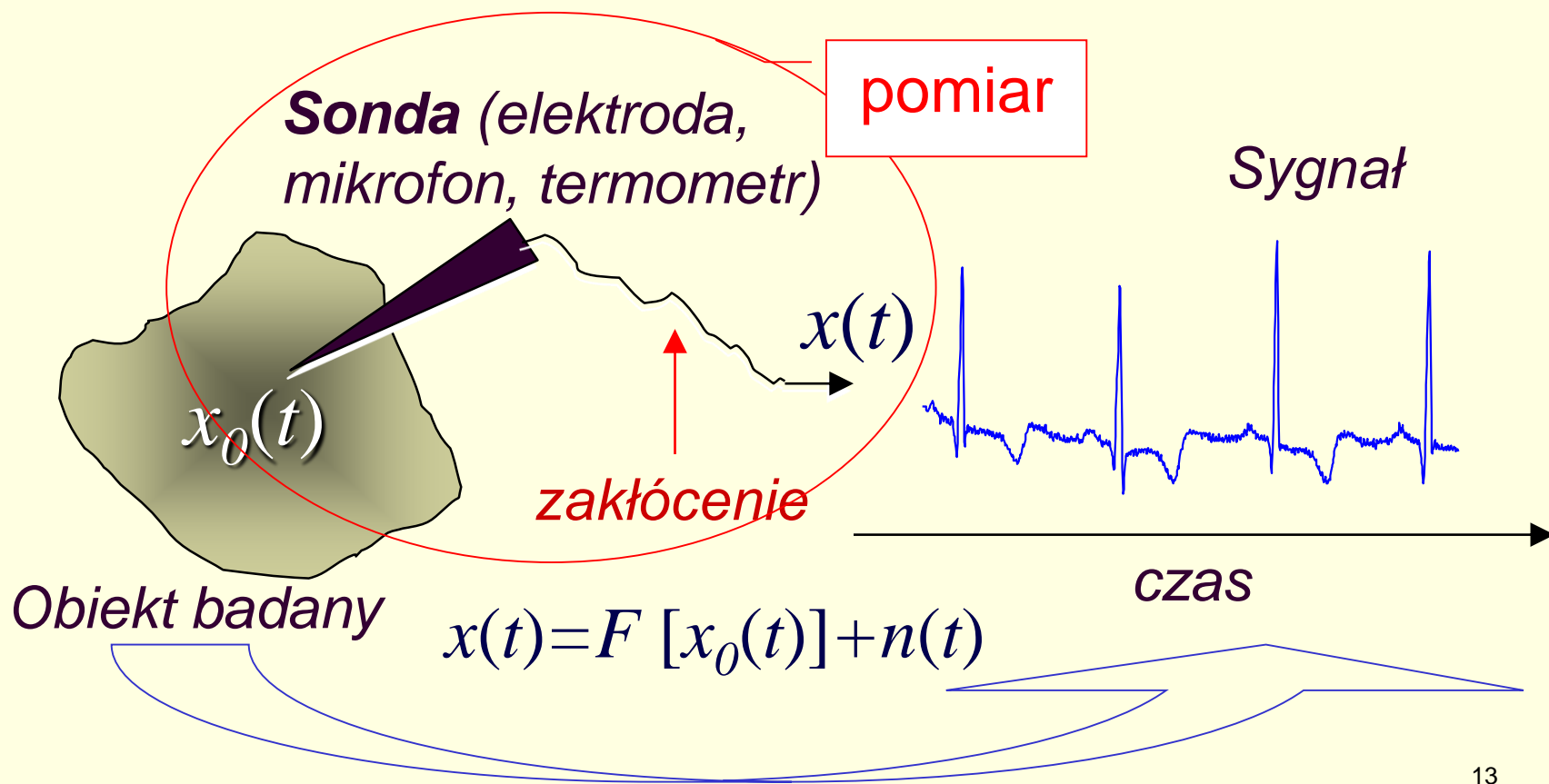
Co to jest sygnał?

Funkcja czasu $x(t)$ przenosząca informację o stanie lub działaniu układu (systemu), *która zwykle nie jest dana w postaci jawnej* → *potrzeba budowania modeli sygnałów*

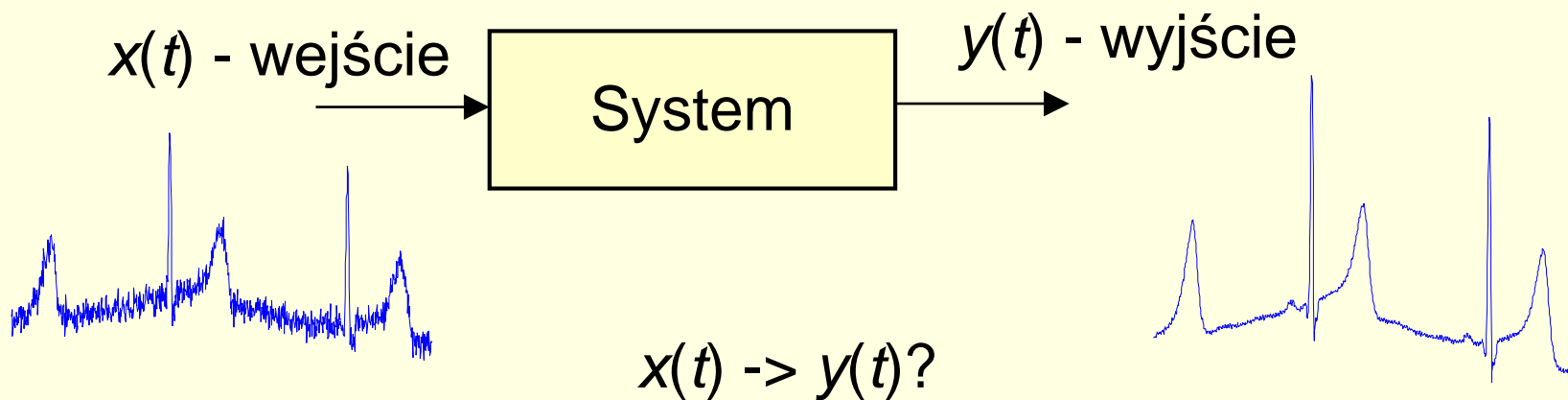
Dlaczego analizujemy sygnały?

Rejestracja, przetwarzanie i analiza **sygnałów** są sposobami badania otaczającej nas rzeczywistości

Systemy przetwarzania sygnałów

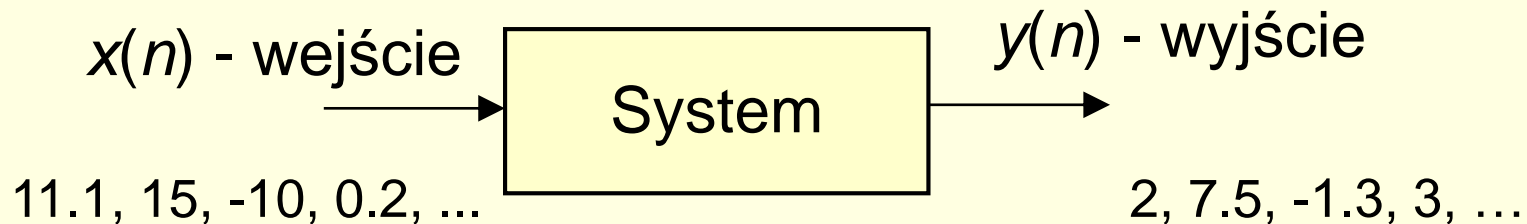
Do rejestracji, przetwarzania i analizy sygnałów potrzebujemy odpowiednich systemów.

Jak projektować systemy?

Mózg człowieka jest bardzo wydajnym systemem przetwarzania i analizy sygnałów oraz obrazów.

Co to są sygnały dyskretne (czasu dyskretnego)?

Problemy:

- Jak połączyć „świat analogowy” ze „światem cyfrowym”?
- Częstotliwość próbkowania?

Uwaga: Systemy przetwarzania sygnałów można realizować za pomocą programów komputerowych (ang. *software*) lub za pomocą odpowiedniego sprzętu (ang. *hardware*)

Przykłady systemów i metod analizy sygnałów

Przykładowe systemy:

- **echosonda, radar** – detekcja sygnałów
- **EKG, EEG, USG** – diagnoza medyczna
- **Interfejs człowiek-komputer** – analiza i kodowanie sygnału mowy, wyrazu twarzy i gestów rąk

Przykładowe metody analizy i przetwarzania:

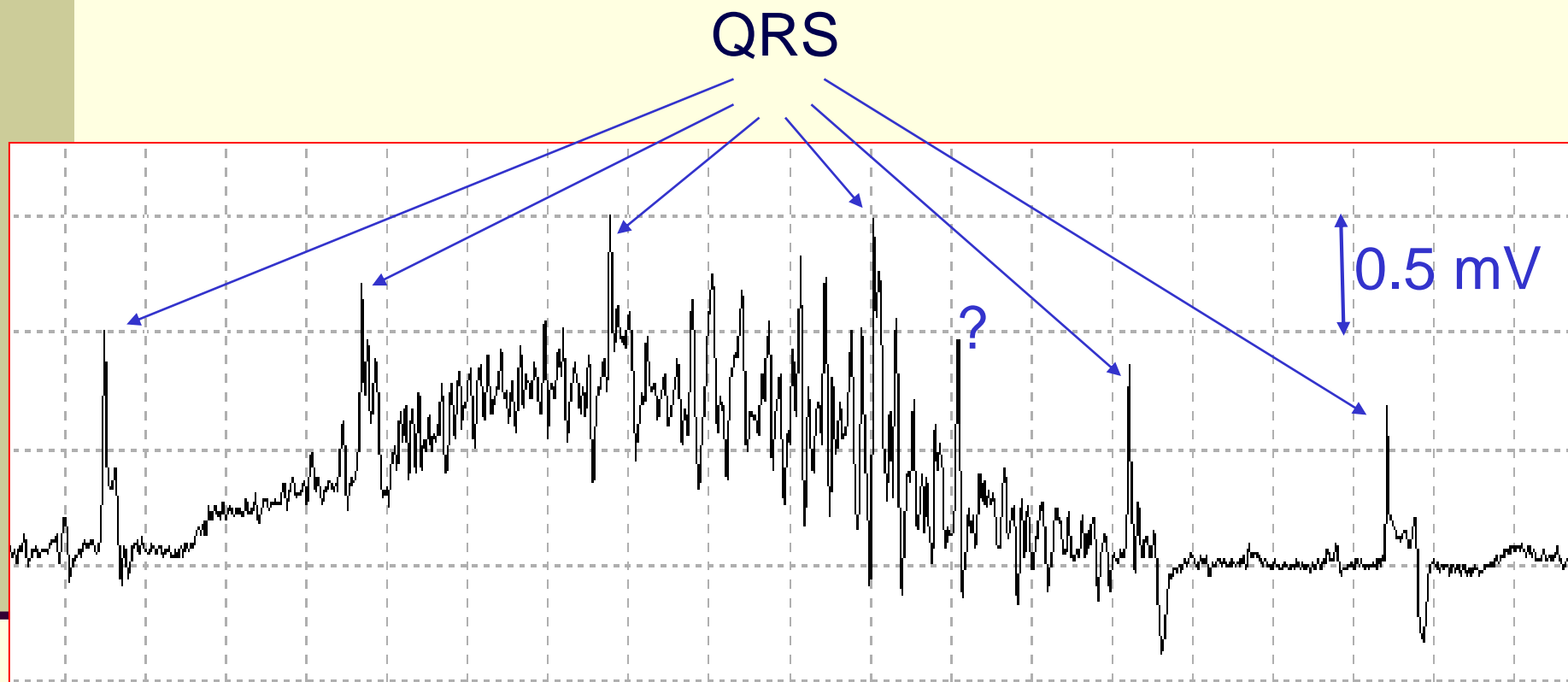
- redukcja zakłóceń (filtracja cyfrowa)
- detekcja i analiza ilościowa sygnałów w dziedzinie czasu
- analiza sygnałów w dziedzinie widma Fouriera (aplikacja *Advanced Spectrum Analyzer for Android*)
- kompresja sygnałów (JPG, MPEG, MP3)

Problemy rejestracji i analizy sygnałów biologicznych

- **różna postać sygnałów** → konieczne stosowanie różnorodnych czujników
- **mała amplituda (nieinwazyjny pomiar)** → konieczne wzmocnienie (EEG $\sim \mu\text{V}$, EKG $\sim 1 \text{ mV}$)
- **zakłócenia** → konieczna ich redukcja
- **kosztowna rejestracja** → konieczna wysoka jakość aparatury pomiarowej oraz możliwość zapamiętania sygnałów
- **duża ilość rejestrowanych sygnałów** → konieczne oszczędne sposoby ich przechowywania
- **informacja diagnostyczna „ukryta” w cechach sygnału niewidocznych „gołym okiem”**
→ konieczne zaawansowane metody analizy

Problemy rejestracji i analizy sygnałów biologicznych

Przykład zakłóconego sygnału EKG z bazy MIT/BIH #104

Klasyfikacja sygnałów biologicznych wg ich źródła

- **bioelektryczne** (EKG, EEG, EMG, ...)
- **bioimpedancyjne** (pomiar impedancji tkanek)
- **bioakustyczne** (głos, tony serca, ...)
- **biomaganetyczne** (pomiar pola magnetycznego wytwarzanego przez narządy wewnętrzne, np. mózg, serce, płuca)
- **biomechaniczne** (diagnoza narządu ruchu, mechaniczna czynność serca, ...)
- **biooptyczne** (np. oksymetria)
- **inne** (np. spirometria, ...)

Sygnały biomedyczne

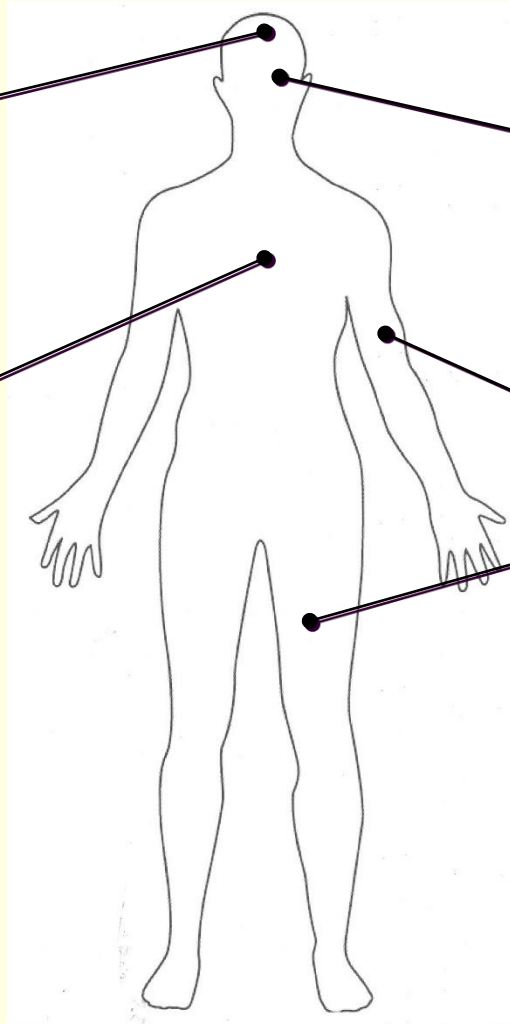
Bioelektryczne

EEG
(nervous
system)

EOG
(ocular
system)

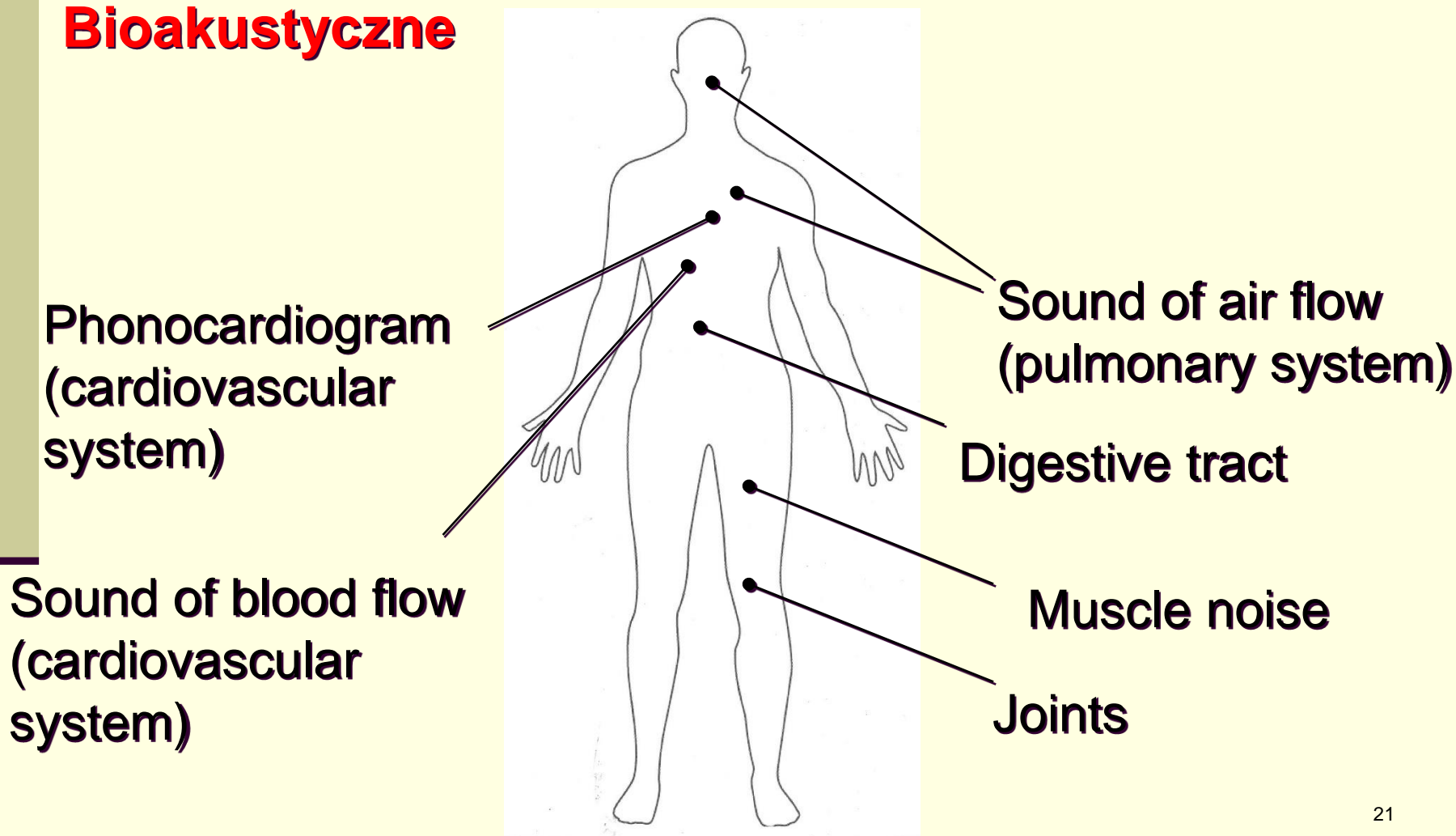
ECG
(cardiovascular
system)

EMG
(muscular
system)

Sygnały biomedyczne

Bioakustyczne

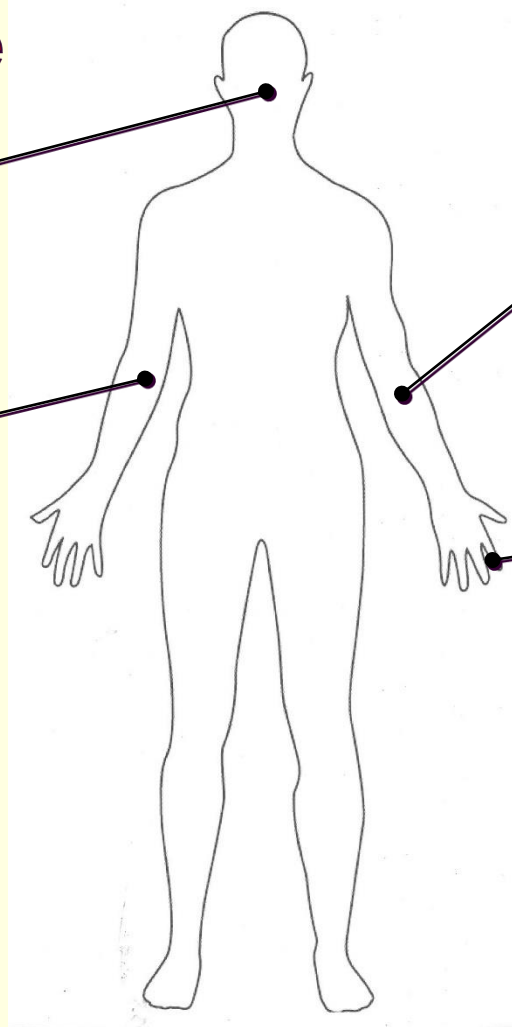

Sygnały biomedyczne

Biomechaniczne

Air flow
(pulmonary
system)

Blood flow
(cardiovascular
system)

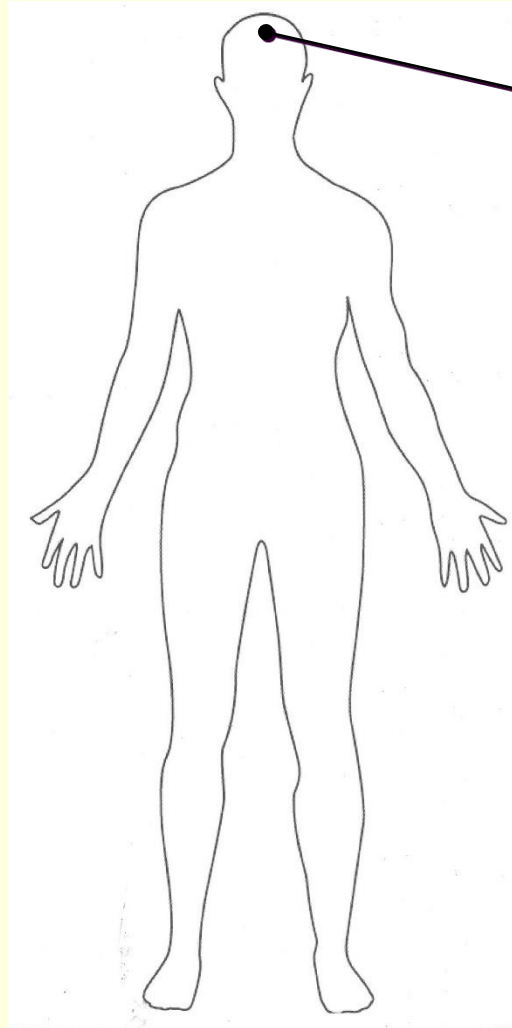

Blood
pressure
(cardiovascular
system)

Pulse rate
(cardiovascular
system)

Sygnały biomedyczne

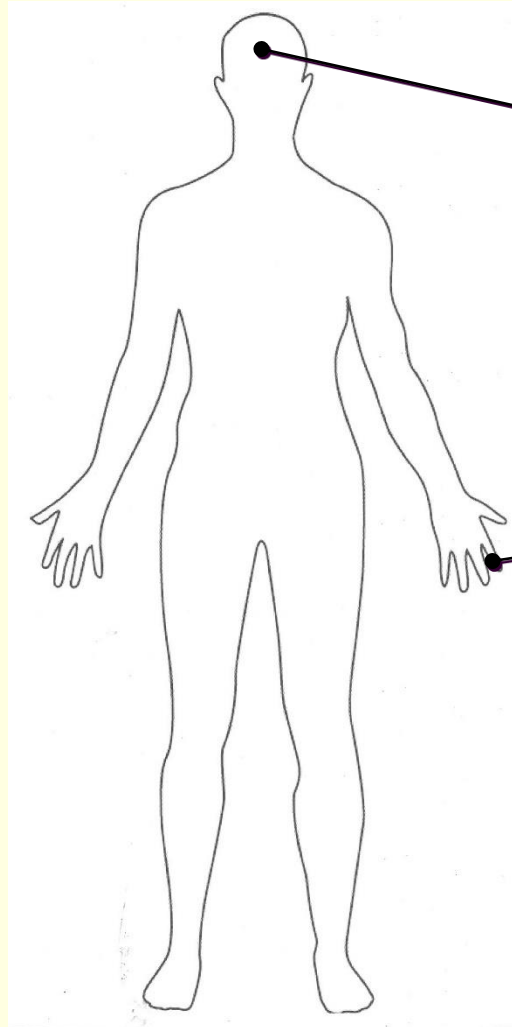
Biomagnetyczne

**MEG
(nervous
system)**

Sygnały biomedyczne

Bioptyczne

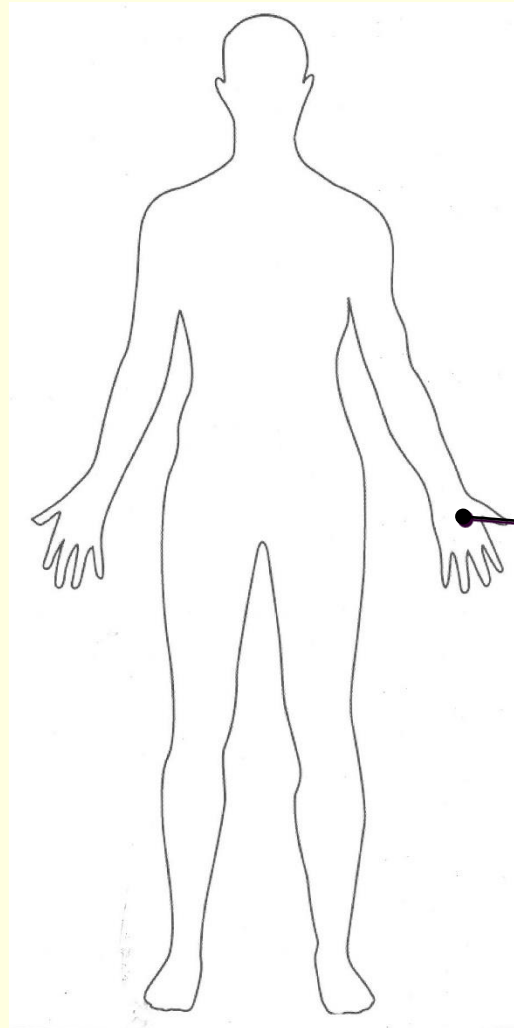
functional-near-infrared spectroscopy (fNIRS)

Pulse oximetry
(pulmonary system)

Sygnały biomedyczne

Bioimpedancyjne

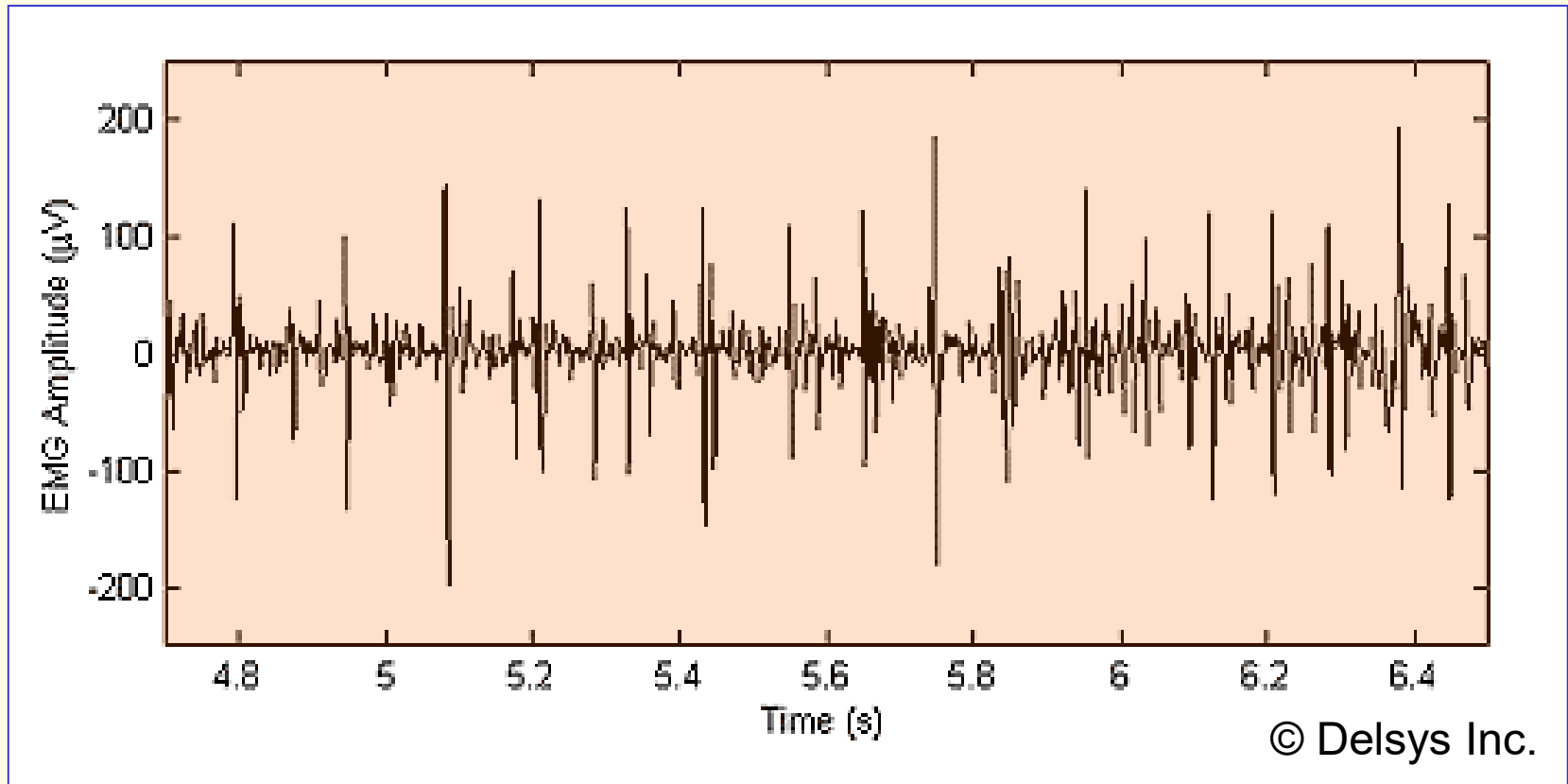

**Galvanic
skin
response
(GSR)**

Przykłady sygnałów biologicznych

Rodzaj sygnału	Pasmo częstotliwości	Zakres amplitud
EKG	0.05 – 100 Hz	10 μ mV – 5 mV
EEG	0.5 – 60 Hz	15 - 100 μ V
EMG	10 – 200 Hz	zależny od elektrod (kilka mV)
Ciśnienie krwi	DC – 60 Hz	40-300 mm Hg (tętnice) 0 - 15 mm Hg (żyły)
Częstość oddechu	14 – 40 cykli na minutę	-

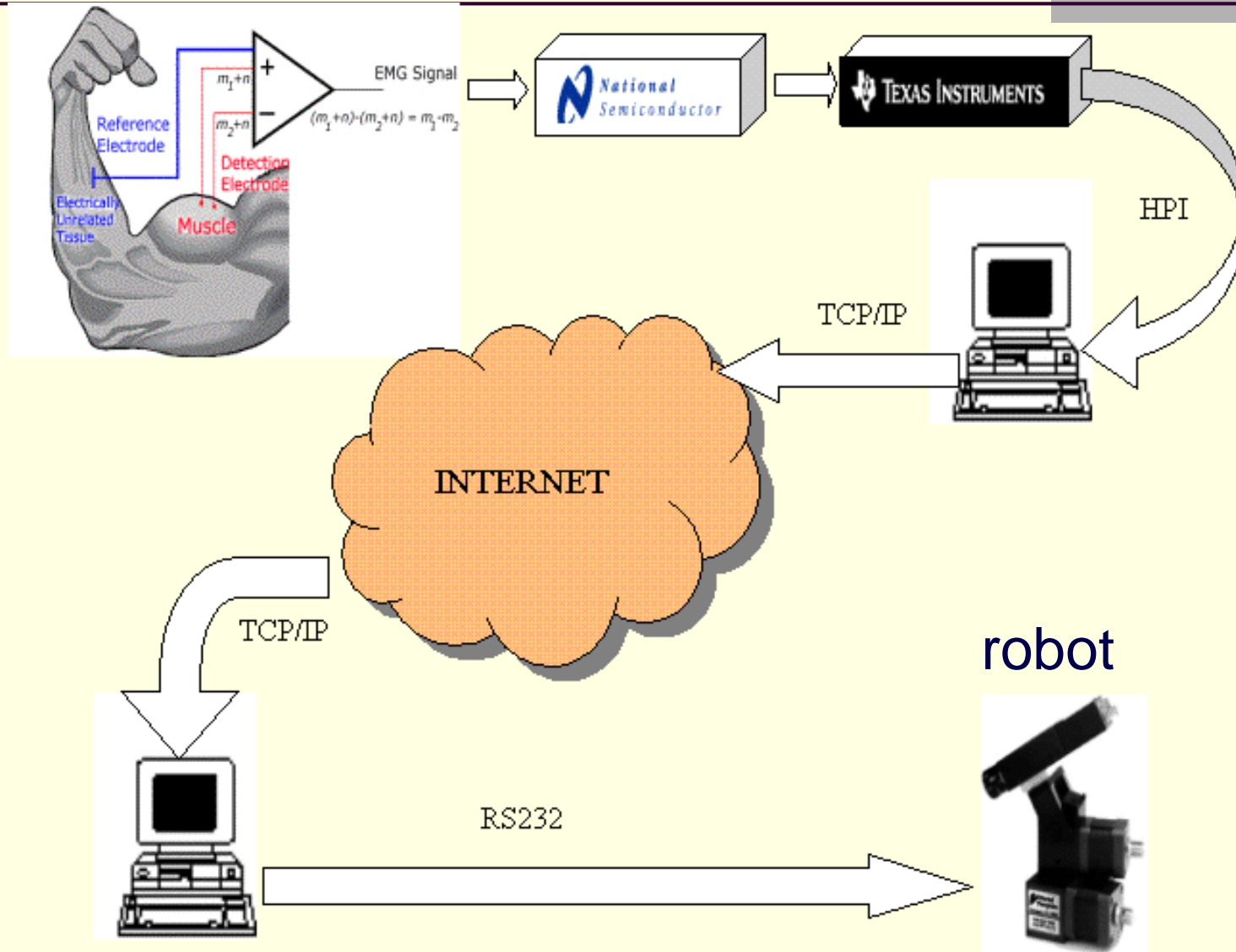
Przykłady sygnałów biologicznych

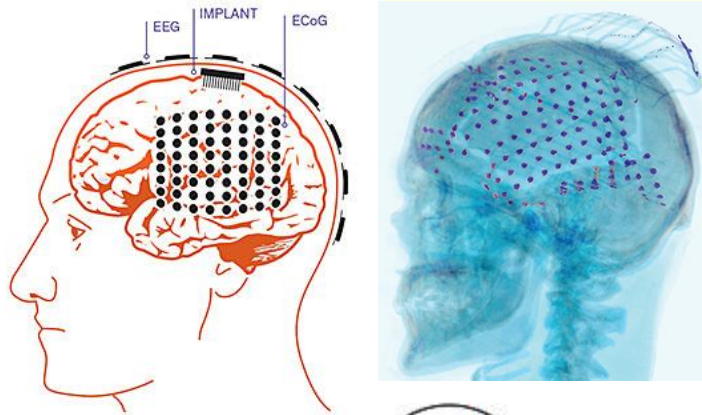
Przykładowy przebieg EMG w czasie skurczu mięśnia

Zastosowanie systemu rejestracji i analizy sygnału EMG

© <http://www.me.berkeley.edu/>

Interfejs człowiek-robot

„Combining brain commands with information from other sensors may provide more sophisticated control of a robotic limb.”

IEEE Spectrum

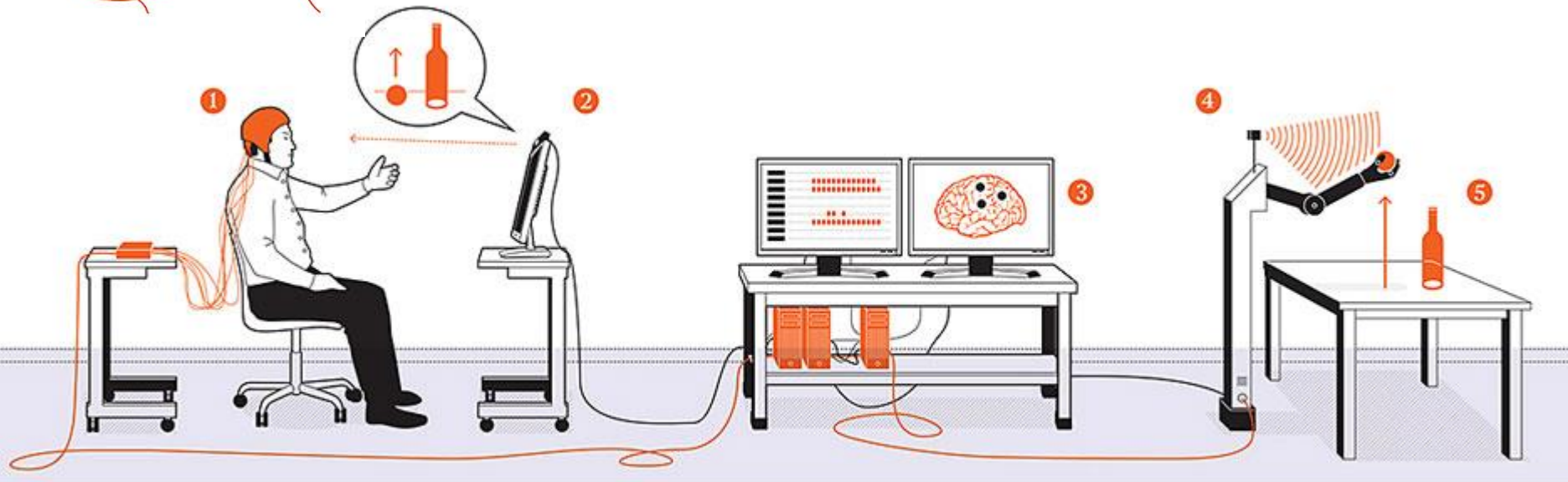
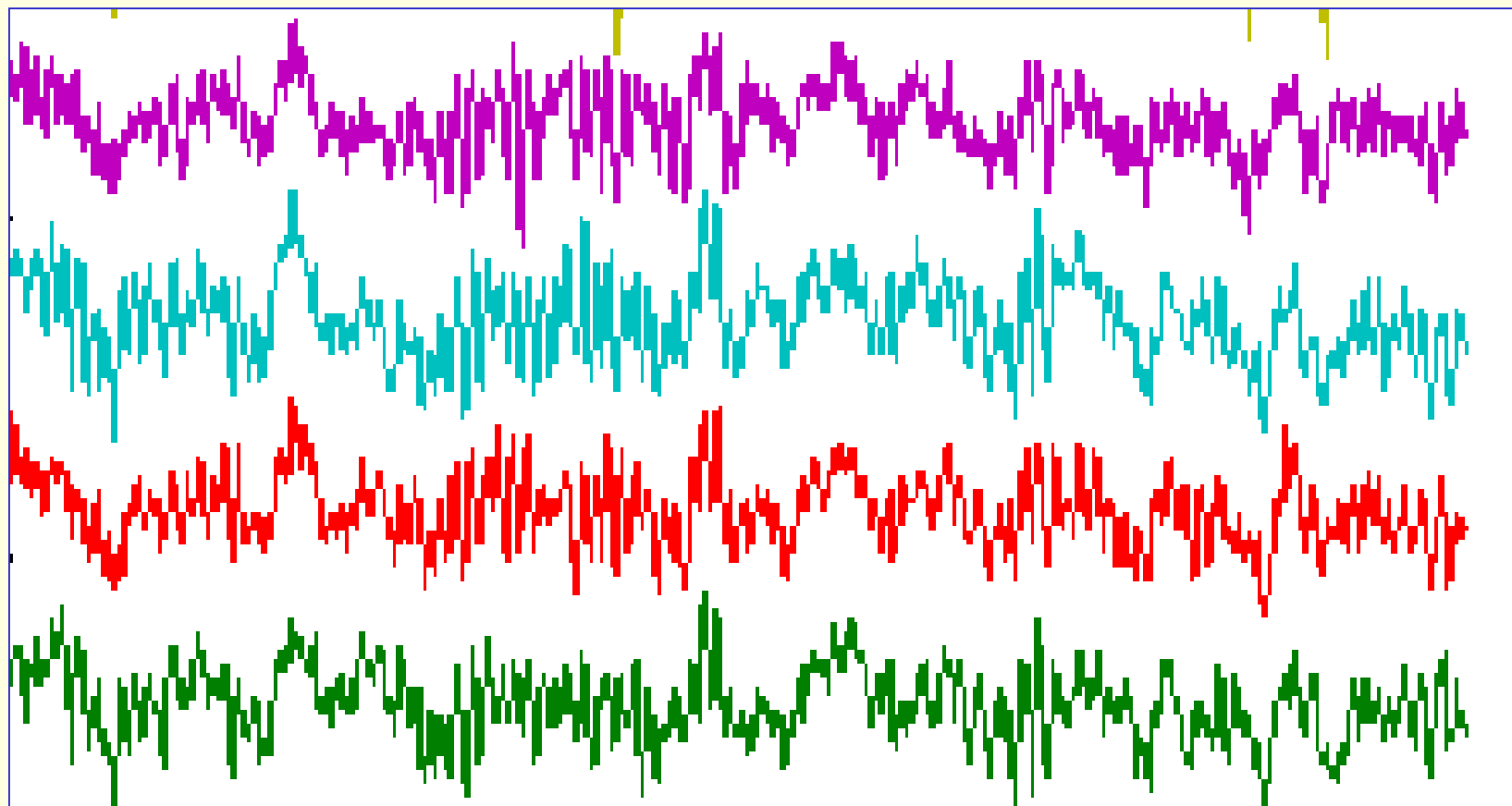

Illustration: Nicolas Rapp

Przykładowy sygnał EEG

Amplituda: 1-10 μV , Pasmo: 0.15 - 300 Hz

HealthWatch

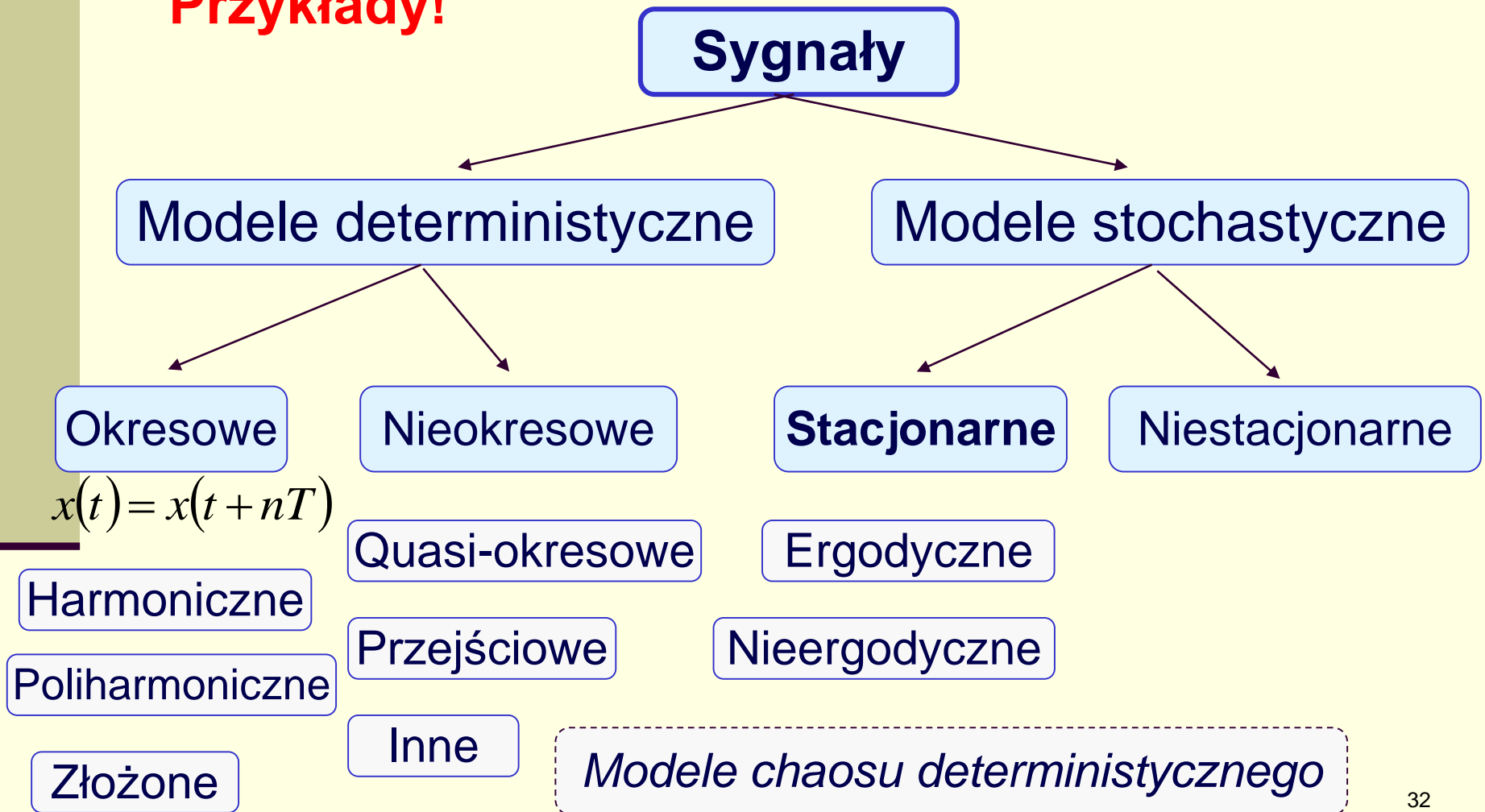

<https://www.youtube.com/watch?v=4k4NUsFZWNE>

Modele sygnałów

Przykłady!

Modele sygnałów

Przykłady!

Sygnały

O skończonej/nieskończonej energii:

$$E[x(t)] = \int_{-\infty}^{+\infty} [x(t)]^2 dt$$

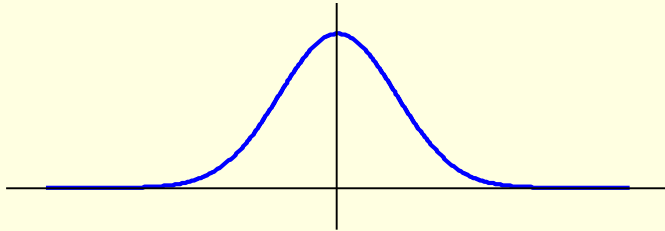
Moc sygnału?

Wartość skuteczna?

O skończonym/nieskończonym czasie trwania:

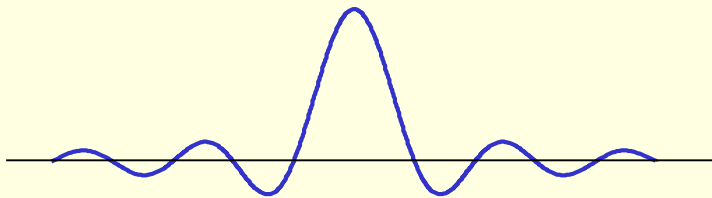
Przykłady?

Modele sygnałów (o nieskończonym czasie trwania i o skończonej energii)

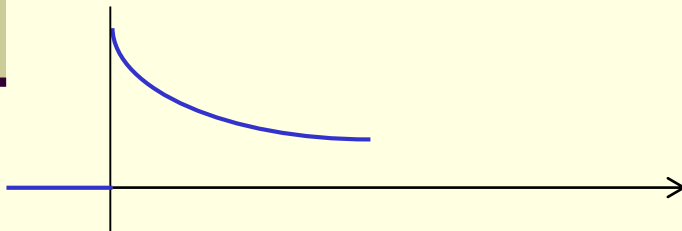
sygnał Gaussa

$$x(t) = e^{-t^2}$$

sygnał sinc

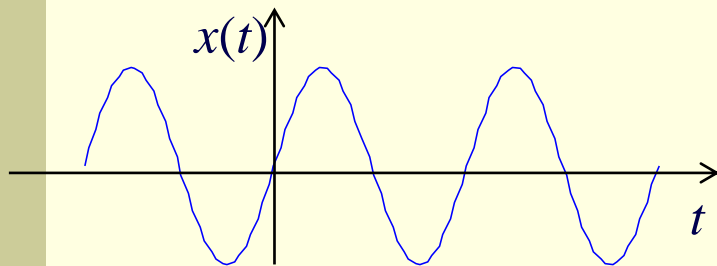
$$x(t) = \begin{cases} \frac{\sin t}{t} & \text{dla } t \neq 0 \\ 1 & \text{dla } t = 0 \end{cases}$$

sygnał wykładniczy

$$x(t) = Ae^{-\alpha t}, \quad t \geq 0$$

Sygnał sinusoidalny

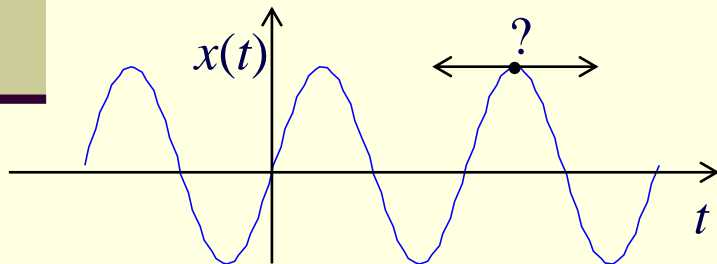

Częstotliwość
kątowna [rad/s]

$$x(t) = \sin(\omega t) = \sin(2\pi f t) = \sin\left(\frac{2\pi}{T} t\right)$$

Częstotliwość
fizyczna [Hz]

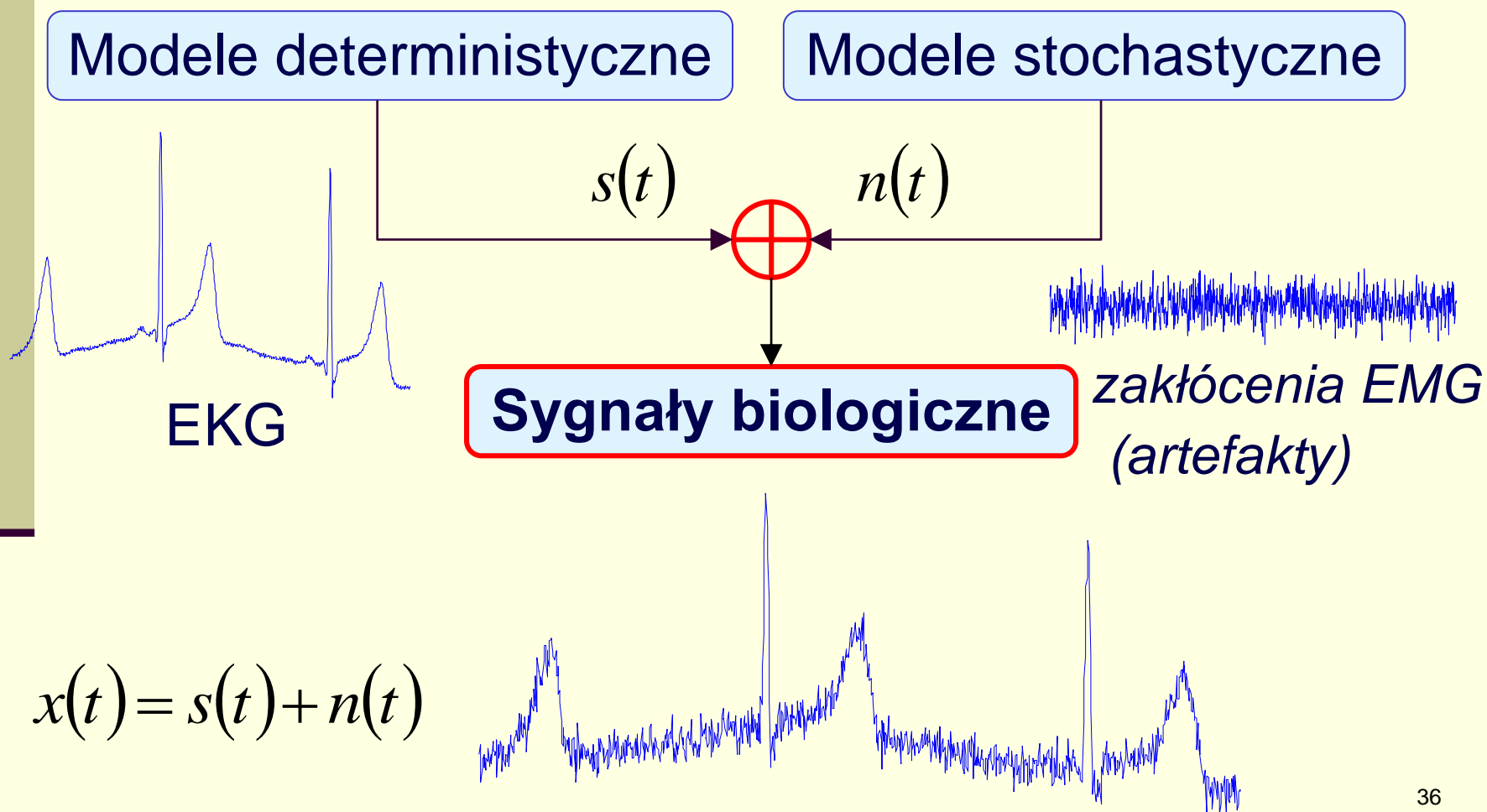
Okres [s]

$$x(t) = \sin(\omega t + \varphi) \Rightarrow x(0) = \sin(\varphi)$$

faza [rad]

Sygnały biologiczne

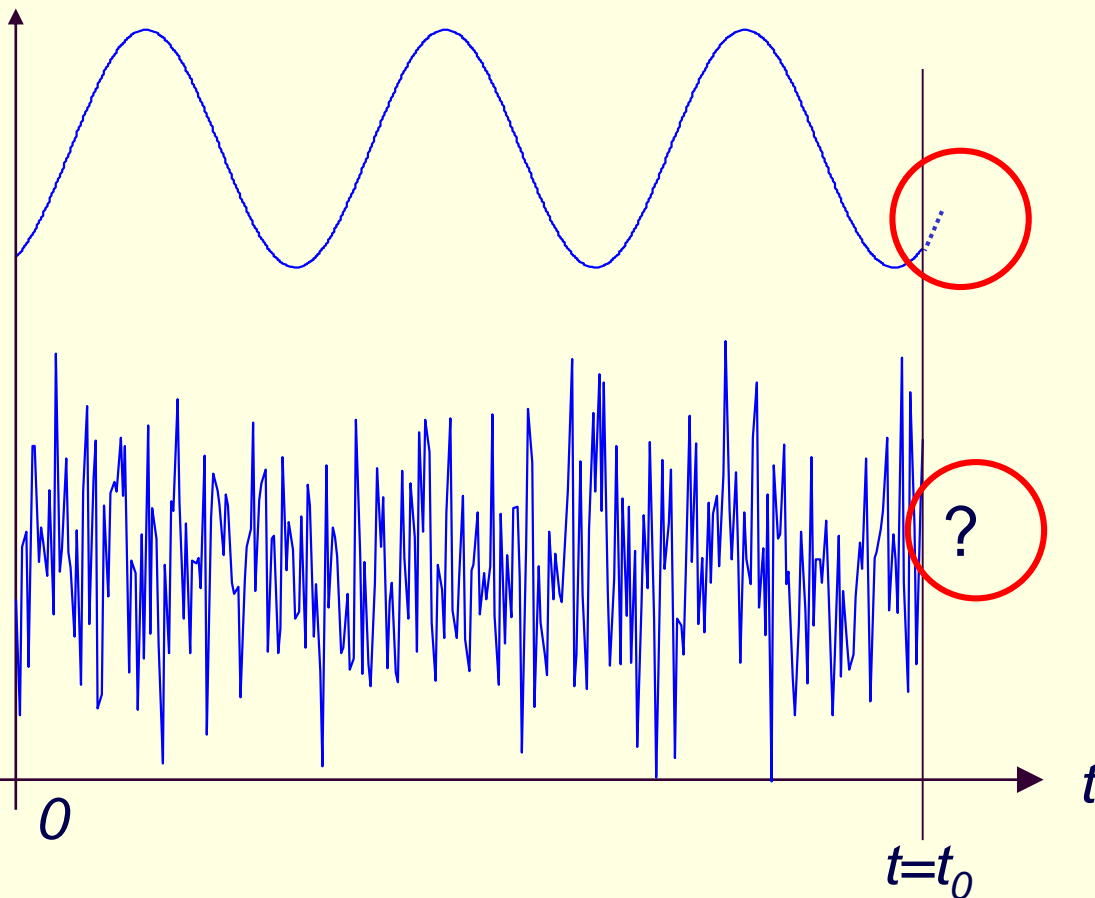
Sygnał losowy a sygnał stochastyczny

sygnał deterministyczny

(próbki można przewidywać z dużą dokładnością)

sygnał losowy

(niemożliwe przewidywanie wartości próbek sygnału, można tylko określić zadane parametry sygnału)

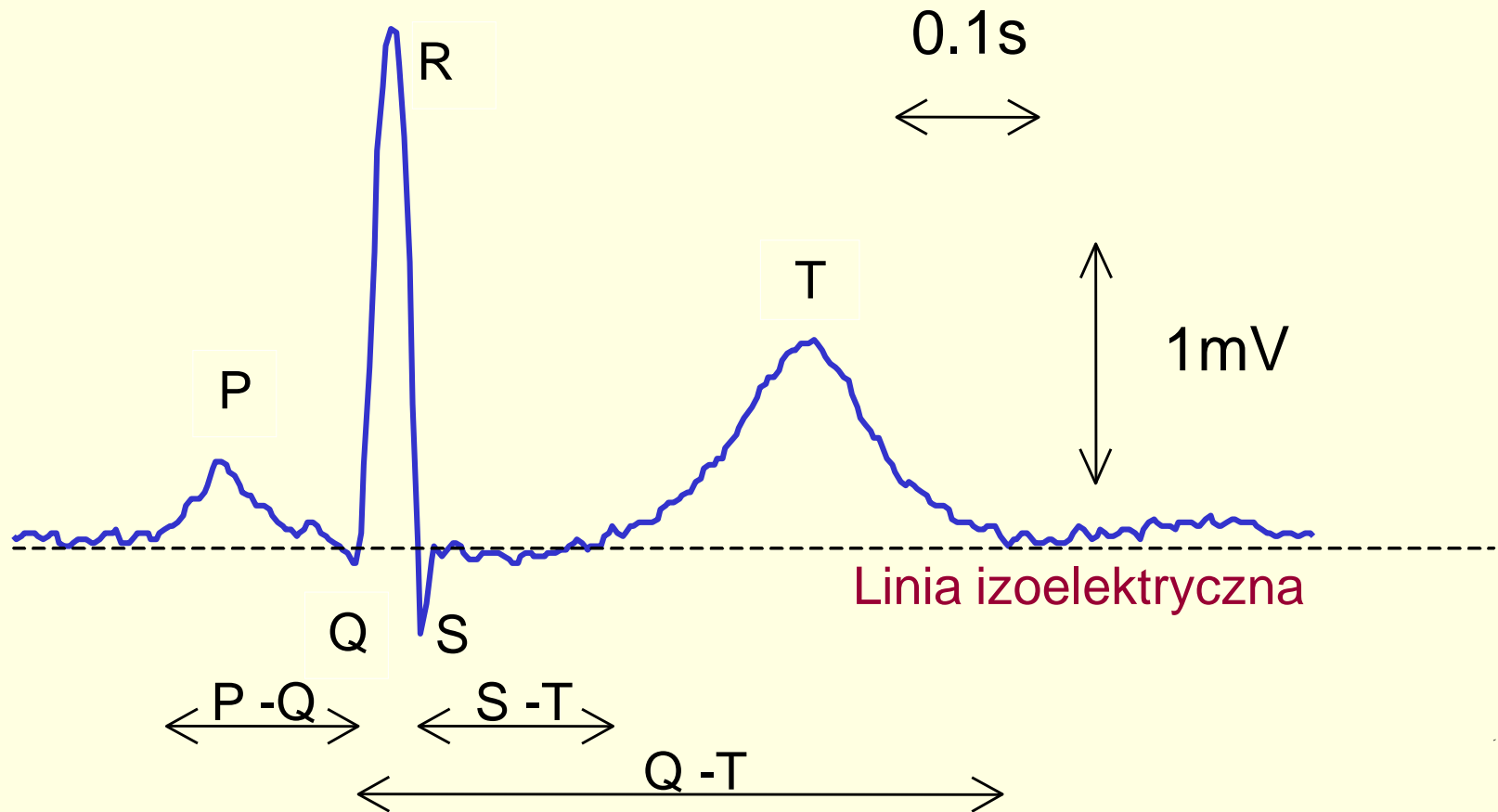

Metody analizy sygnałów

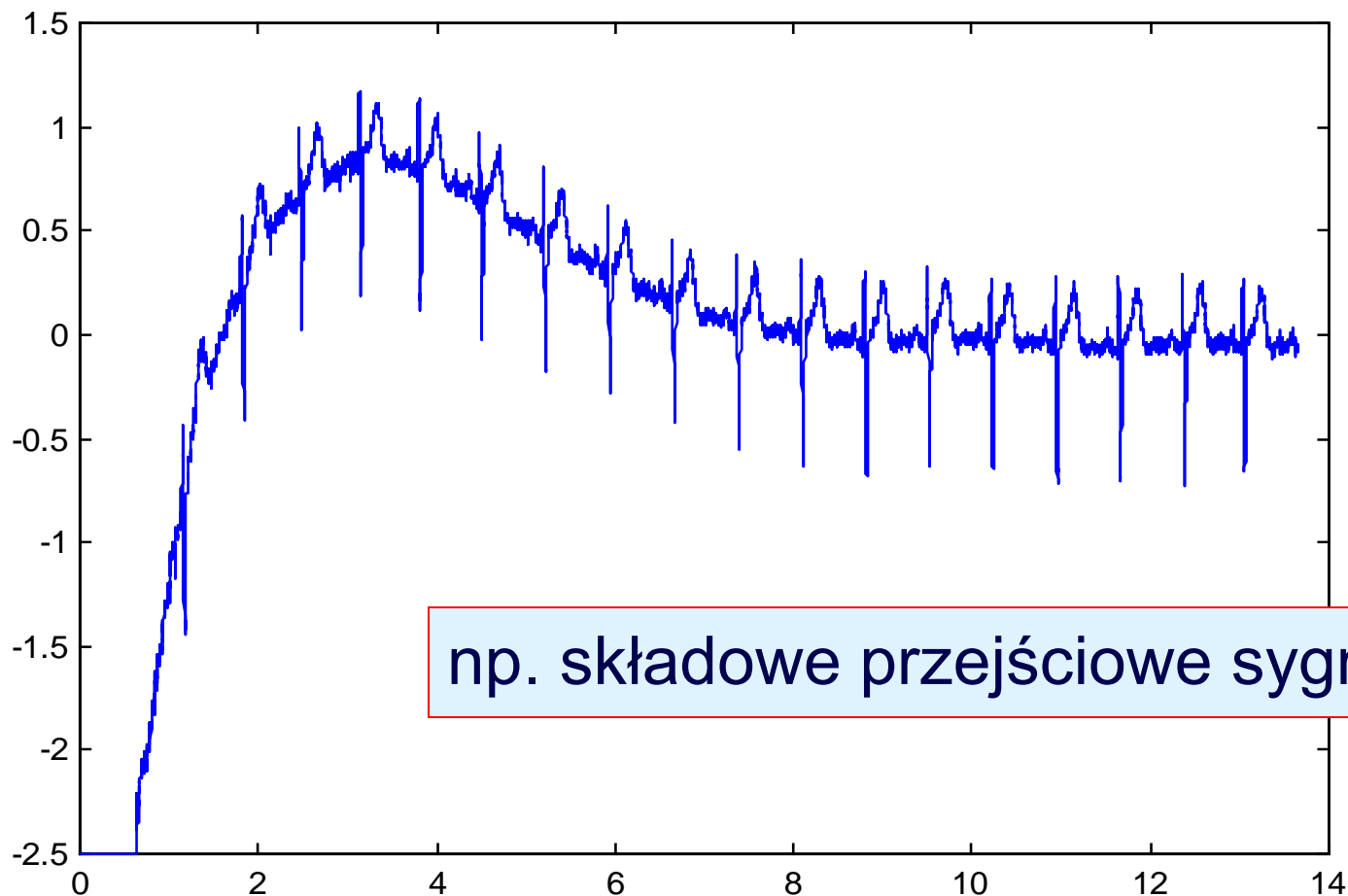

- **analiza czasowa** (detekcja i badanie cech sygnału w dziedzinie czasu)
- **analiza statystyczna** (modele losowe, analiza korelacyjna)
- **analiza widmowa** (badanie właściwości sygnału w dziedzinie częstotliwości – przekształcenie Fouriera)

Analiza czasowa

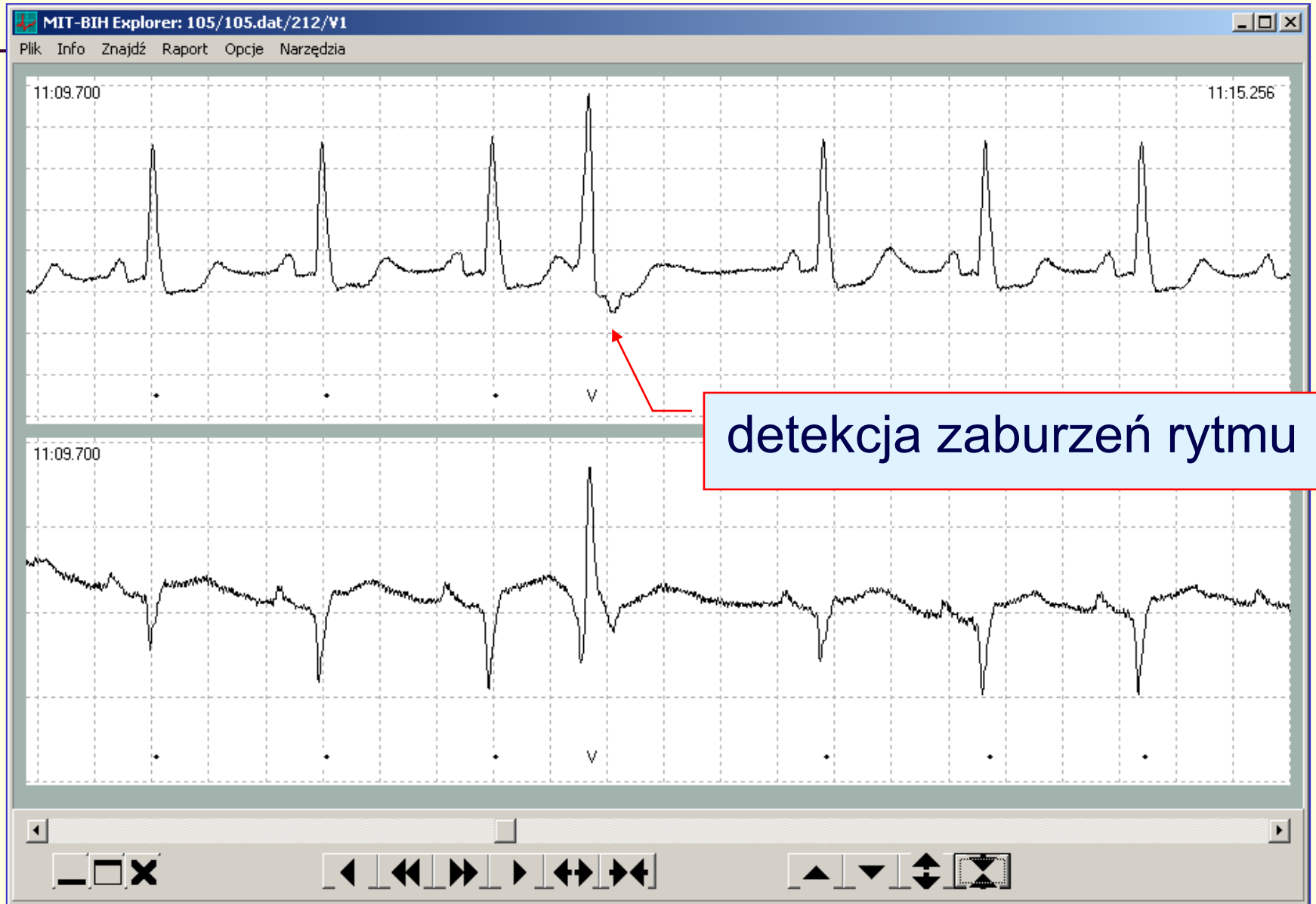

Analiza czasowa

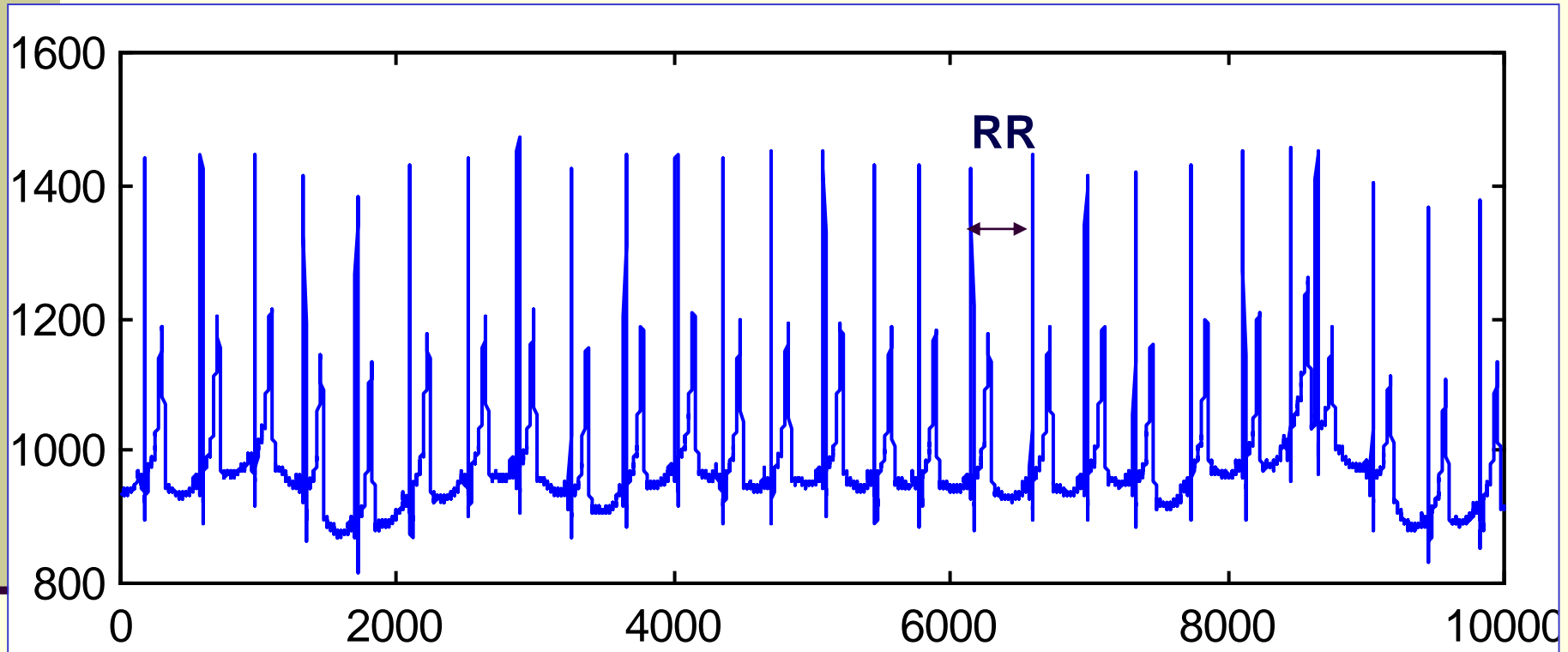

Analiza czasowa

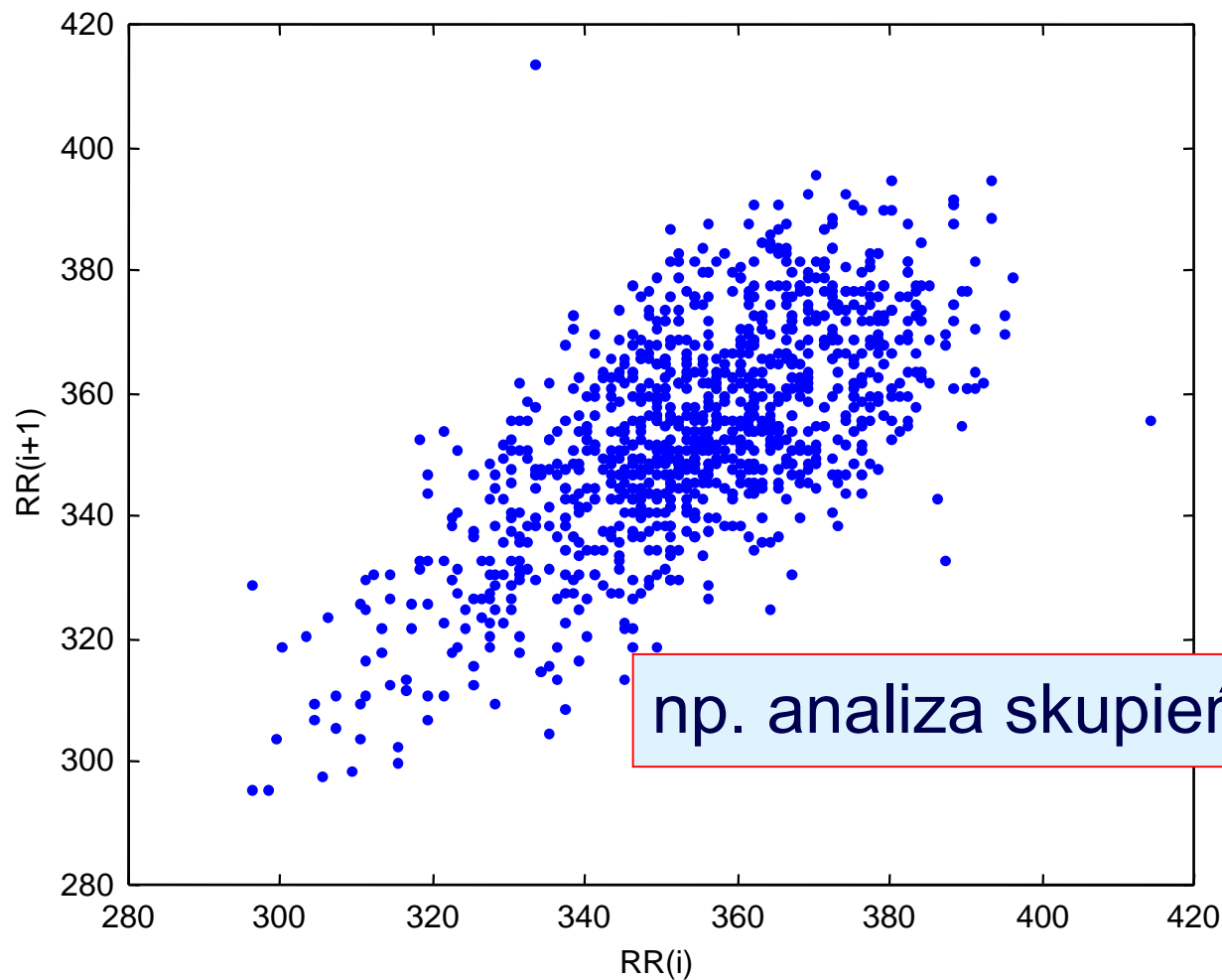
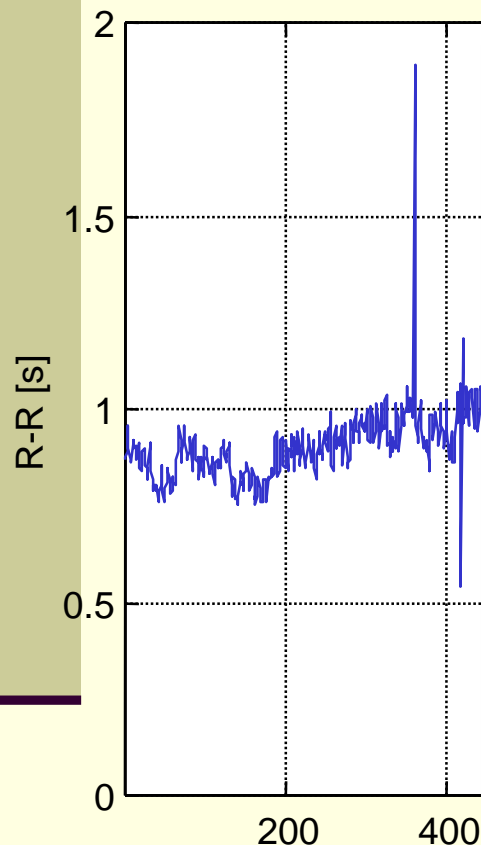
Analiza statystyczna

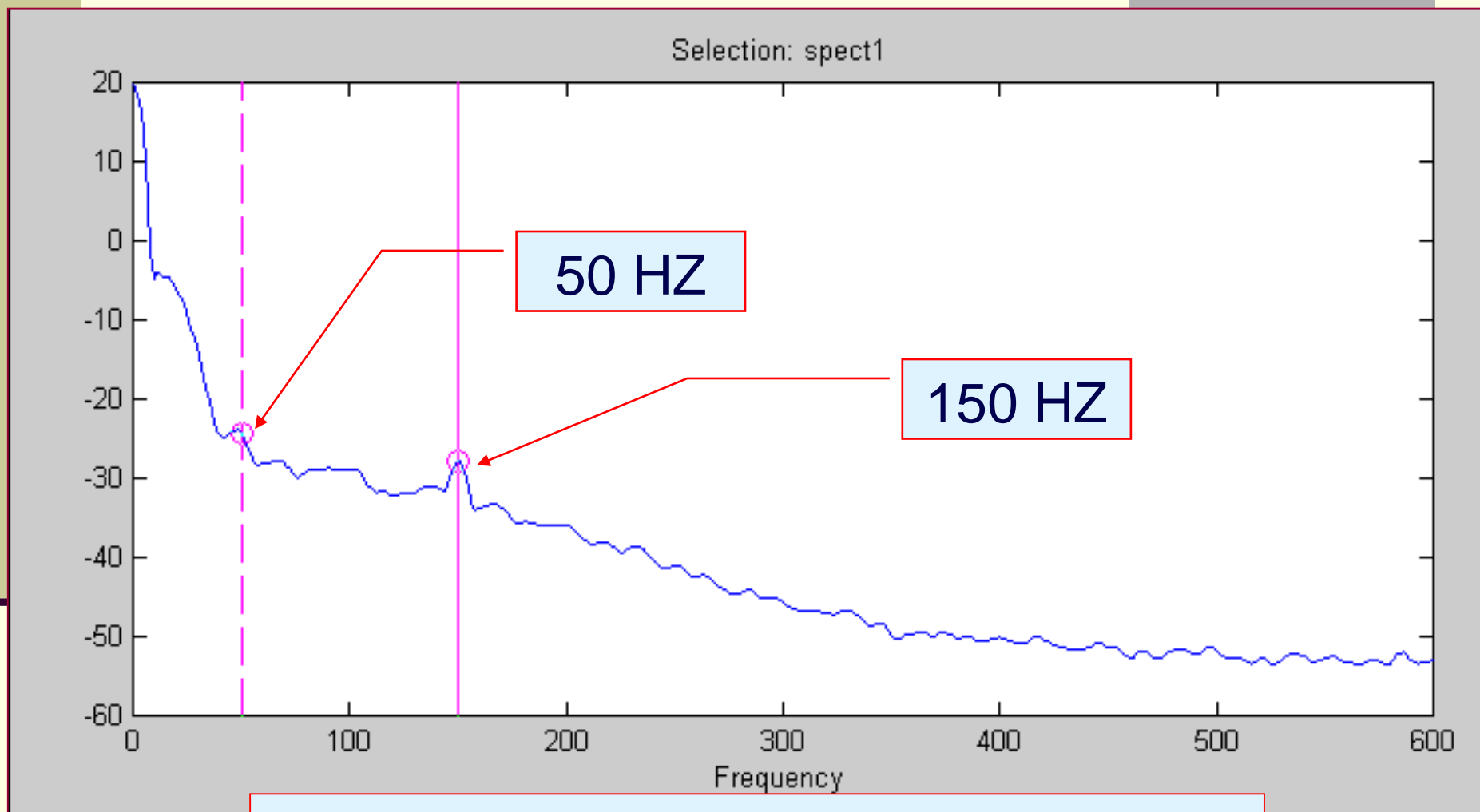
np. analiza szeregu czasowego RR_i

Analiza statystyczna

Baza danych MIT-BIH zapis nr 101

Analiza widmowa

Gęstość widmowa mocy sygnału EKG

Skala logarytmiczna

Decybel jest jednostką logarytmiczną definiującą stosunek mocy dwóch sygnałów w tzw. skali decybelowej:

(*Graham **Bell** - wynalazca telefonu w 1876 r).*

$$\left(\frac{P}{P_0} \right) \Big|_{dB} = 10 \log_{10} \left(\frac{P}{P_0} \right) [dB]$$

m.in. skala wykorzystywana do określania wzmocnienia wzmacniaczy elektronicznych i do określania poziomu hałasu (moc progu słyszenia $P_0=10^{-12}$ W/m²)

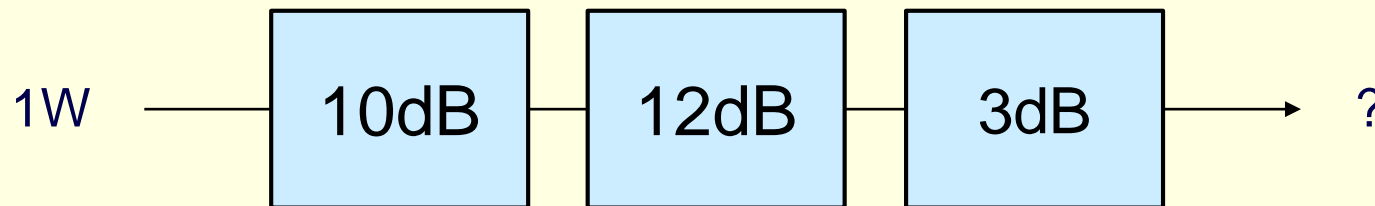
P_0/P_i	P_0/P_i [dB]
1	0
1,26	1
2	3
10	10
100	?
10^6	?
1/2	?

Przykład

Pamiętajmy że:

$$\log(x \cdot y \cdot z) = \log(x) + \log(y) + \log(z) \quad \text{and} \quad \log(x/y) = \log(x) - \log(y)$$

Kaskadowe połączenie wzmacniaczy:

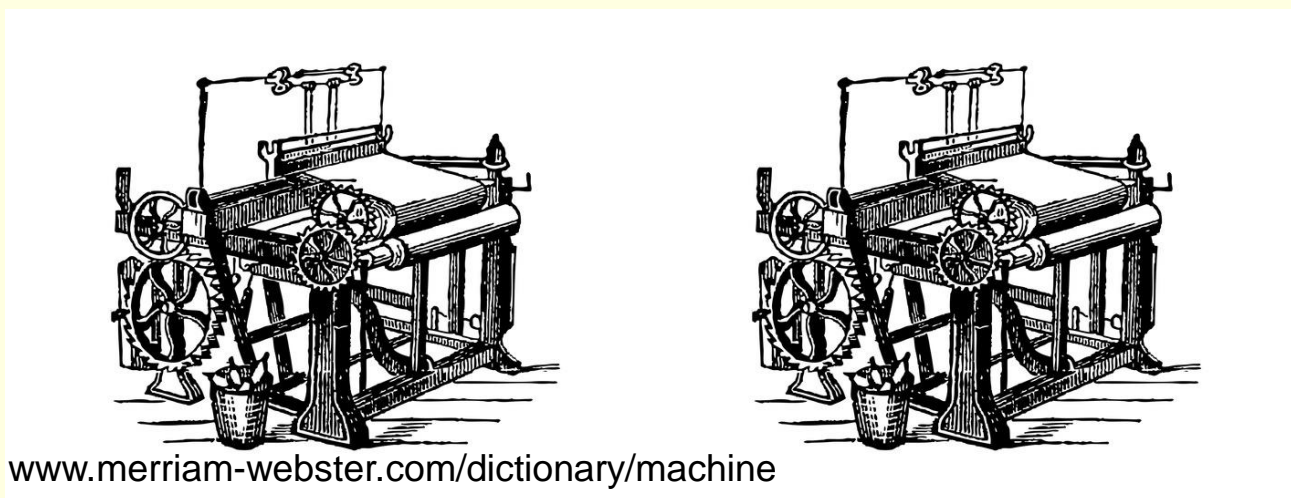
Całkowite wzmocnienie wzmacniaczy: $G = 10\text{dB} + 12\text{dB} + 3\text{dB} = 25\text{dB}$

Jaka jest moc sygnału na wyjściu wzmacniaczy?

Zauważmy, że: $25\text{dB} = 10\text{dB} + 10\text{dB} + 3\text{dB} + 1\text{dB} + 1\text{dB}$

Quiz

Każda z maszyn włókienniczych generuje hałas o mocy 90dB.

Jak jest całkowita moc hałasu (w dB) od dwóch maszyn pracujących jednocześnie?

The logarithmic scale

Za pomocą skali decybelowej można również porównywać napięcia i prądy:

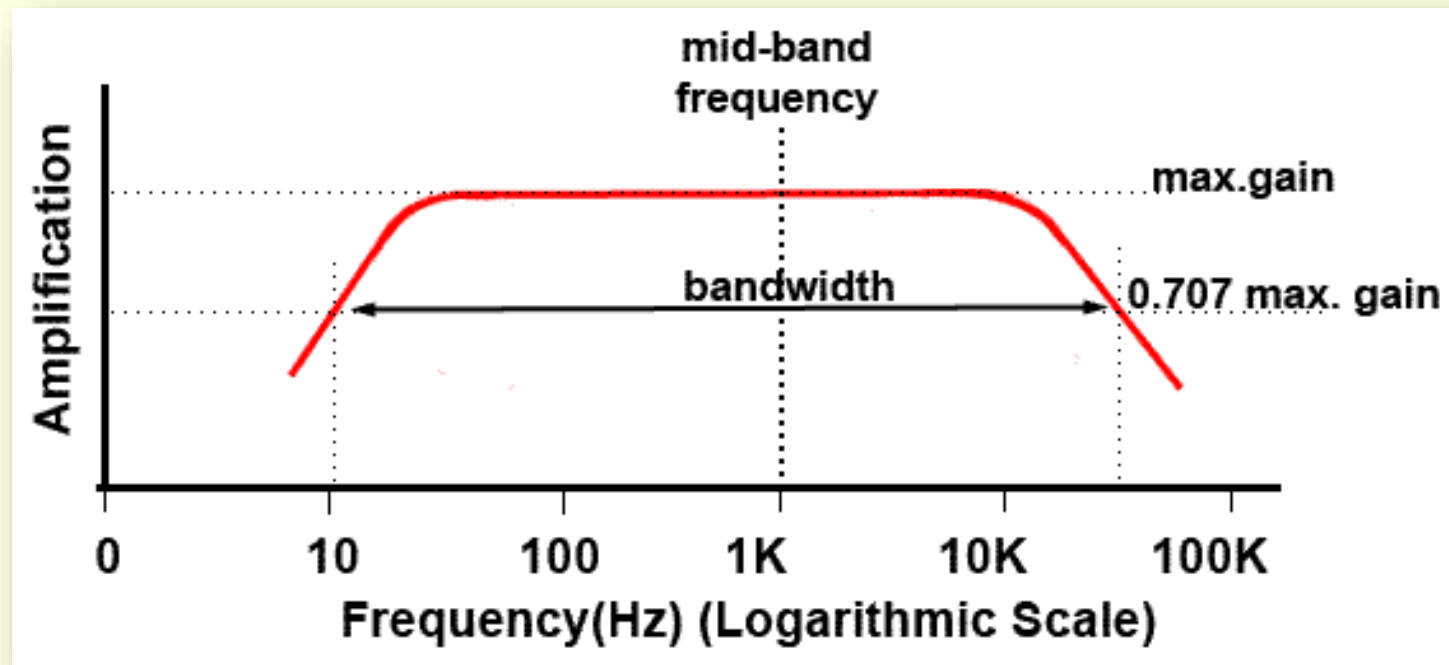
$$10 \log_{10} \left(\frac{P}{P_0} \right) = 10 \log_{10} \left(\frac{V^2 / R}{V_0^2 / R} \right) = 10 \log_{10} \left(\frac{V^2}{V_0^2} \right) = 10 \log_{10} \left(\frac{V}{V_0} \right)^2 = 20 \log_{10} \left(\frac{V}{V_0} \right)$$

lub:

$$10 \log_{10} \left(\frac{P}{P_0} \right) = 10 \log_{10} \left(\frac{I^2 R}{I_0^2 R} \right) = 10 \log_{10} \left(\frac{I^2}{I_0^2} \right) = 10 \log_{10} \left(\frac{I}{I_0} \right)^2 = 20 \log_{10} \left(\frac{I}{I_0} \right)$$

Szerokość pasma wzmacniacza

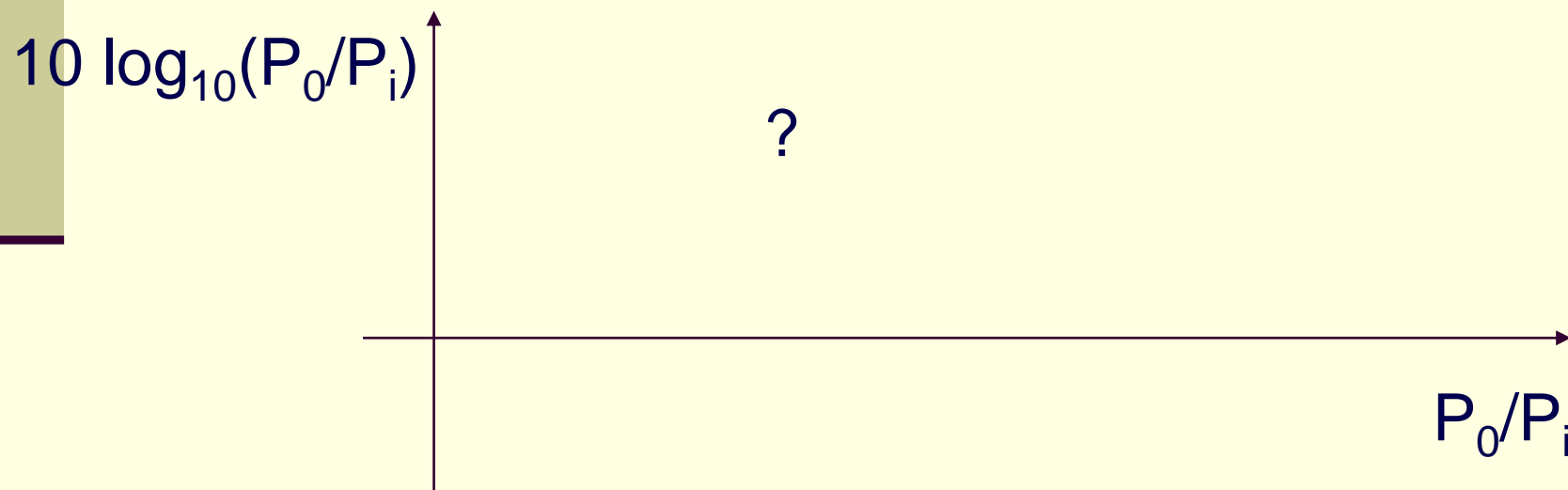

$$\frac{U}{\sqrt{2}} \cong 0.71U \Rightarrow \left(\frac{U}{\sqrt{2}} \right)^2 = \frac{U^2}{2} \approx \frac{P}{2} \Rightarrow -3dB$$

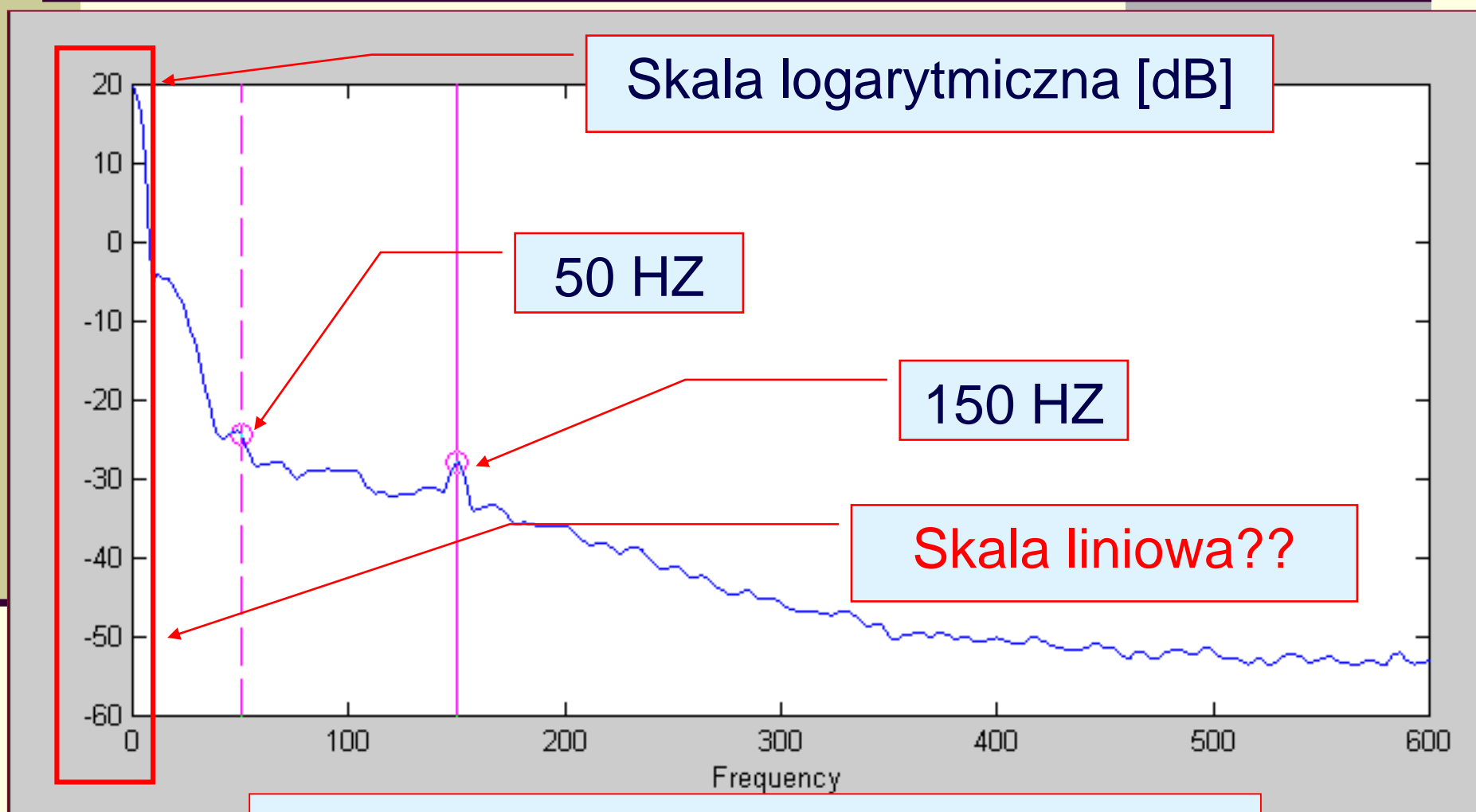
Skala logarytmiczna

Ćwiczenie:

Wykreśl funkcję $10 \log_{10}(P_0/P_i)$ w dla $(P_0/P_i) \in (0, 1000)$

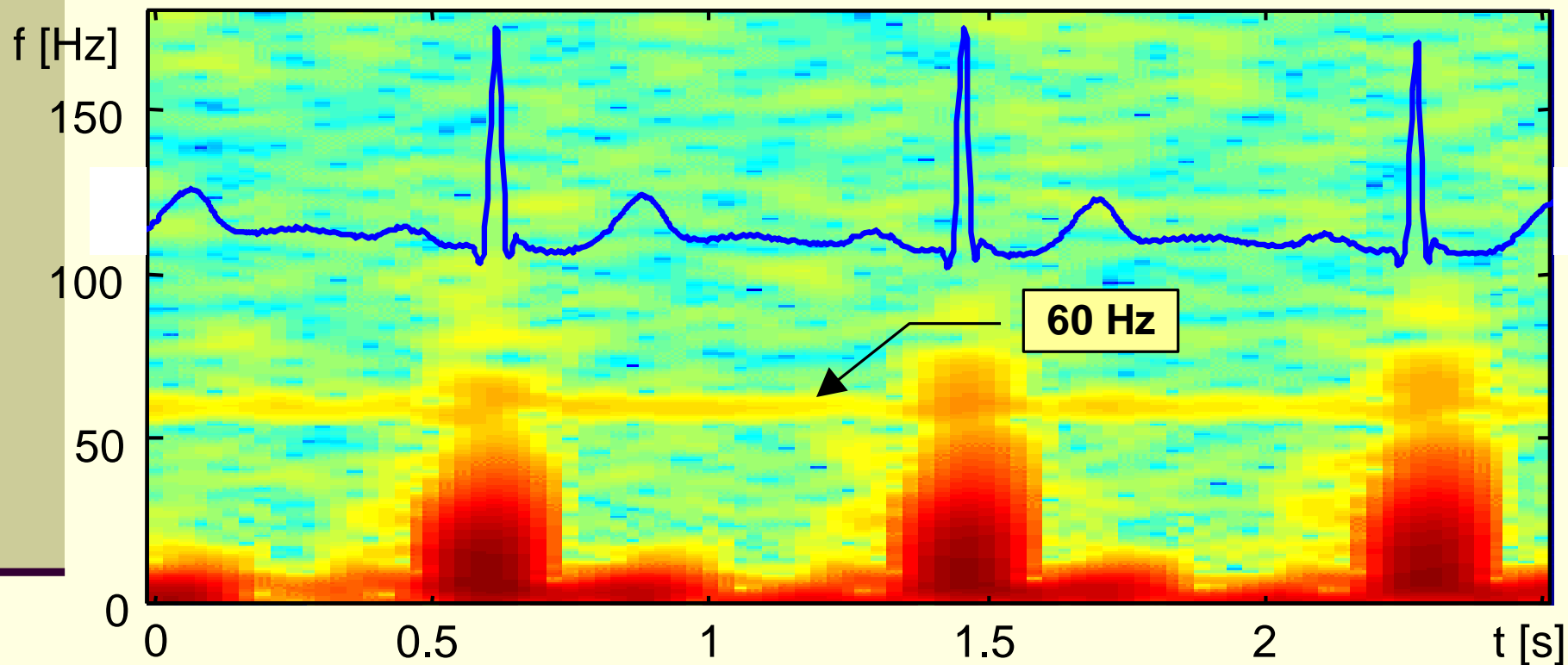

Analiza widmowa

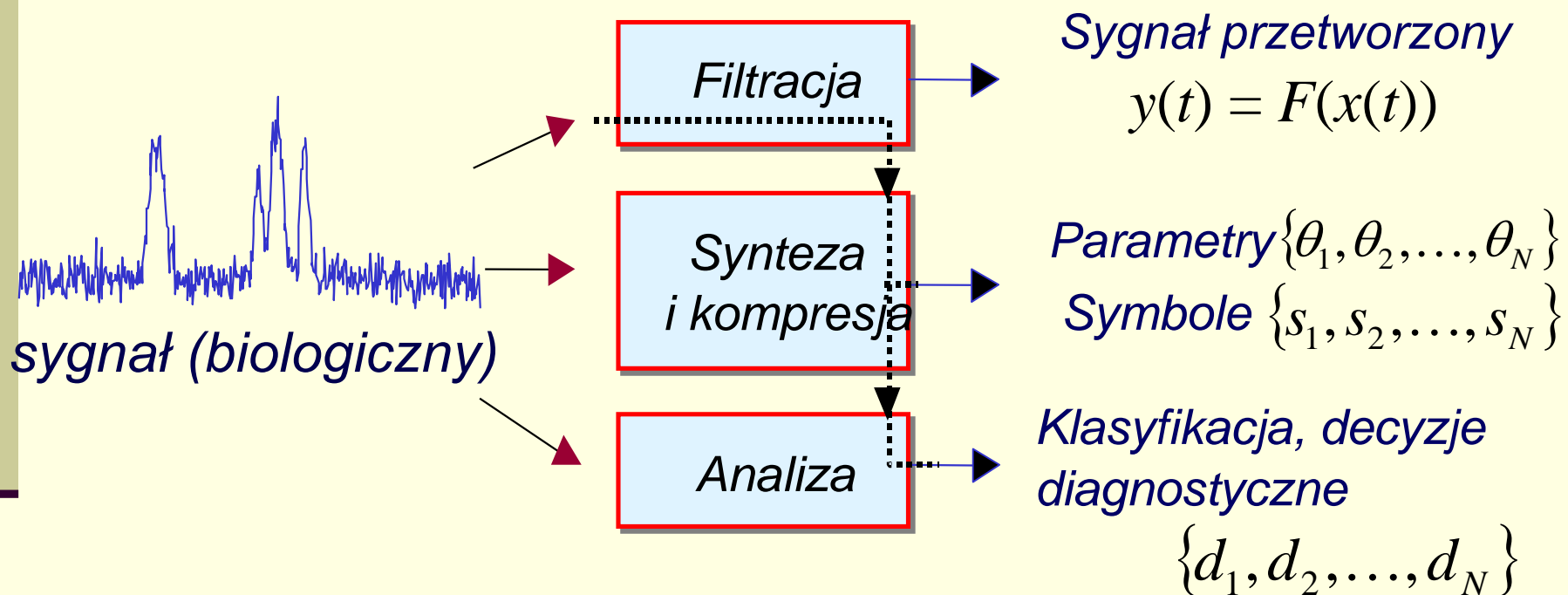
Gęstość widmowa mocy sygnału EKG

Analiza widmowa

Spektrogram sygnału EKG

Analiza sygnałów biologicznych

Bazy danych sygnałów elektrofizjologicznych

- MIT/BIH Arrhythmia Database – amerykańska baza sygnałów elektrokardiograficznych opracowana przez *Massachusetts Institute of Technology* i *Beth Israel Hospital* w Bostonie wydana na CD
- CSE Database – europejska baza sygnałów elektrokardiograficznych (ang. *Common Standards for Qualitative Electrocardiography*)

Pytania sprawdzające

---

1. Dlaczego przetwarzamy sygnały?

- a. sygnały mają ograniczoną energię i ograniczony czas trwania
- b. przetwarzanie sygnałów można wykonywać z zastosowaniem komputerów
- c. przetwarzanie i analiza sygnałów jest sposobem na poznawanie procesów i systemów
- d. przetwarzanie sygnałów można realizować w czasie rzeczywistym

2. Która definicja najlepiej określa co to jest sygnał dyskretny w czasie?

- a. jest to ciąg liczb naturalnych
- b. jest to ciąg liczb
- c. jest to ciąg liczb określony w ograniczonym zakresie czasie
- d. jest to ciąg wartości napięć

Pytania sprawdzające

---

3. Spadek napięcia o -3dB odpowiada:

- a. dwu-krotnemu spadkowi mocy sygnału
- b. dwu-krotnemu spadkowi energii sygnału
- c. trzy-krotnemu spadkowi napięcia sygnału
- d. dwudziesto- krotnemu spadkowi napięcia sygnału

4. Powodem stosowania skali decybelowej jest:

- a) funkcja logarytm ma dodatnie wartości dla argumentu większego od 1
- b) obliczanie logarytmu jest łatwe z zastosowaniem komputera
- c) ponieważ głośność dźwięku człowiek wg skali logarytmicznej
- d) ponieważ w ograniczonym zakresie wartości skali możemy reprezentować bardzo duże zmiany wartości sygnału